

MEGA:

Moldova Economic Growth Analysis

Analiza Creșterii Economice în Moldova

EDIȚIA NR.8, FEBRUARIE 2013

Autori:

Ana Popa
Adrian Lupușor
Valeriu Prohnițchi

Chișinău, Februarie 2013

Notă de limitare a responsabilității

Această publicație este elaborată de Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP cu suportul financiar oferit de Think Tanks Fund al Open Society Foundations și al Fundației Konrad Adenauer. Numai autorii sunt responsabili de opiniile exprimate în acest document, care nu sunt în mod necesar împărtășite de alte organizații, inclusiv de finanțatori. EXPERT-GRUP nu exprimă păreri colective.

Cuprins:

Mesajele-cheie ale acestei ediții	5
Indicatori statistici.....	7
Sumar executiv	8
Capitolul 1. Oferta internă.....	10
Capitolul 2. Cererea internă.....	14
Capitolul 3. Finanțe publice	18
Capitolul 4. Piața muncii.....	23
Capitolul 5. Prețuri și politică monetară	27
Capitolul 6. Sectorul bancar.....	32
Capitolul 7. Sectorul extern.....	37
Despre EXPERT-GRUP.....	41

Lista figurilor:

Figura 1. Evoluția și prognoza producției agricole în perioada 1994-2014, 1994=100%	10
Figura 2. Evoluția și prognoza producției industriale totale și în principalele sectoare industriale în perioada 1994-2014, 1994=100%	11
Figura 3. Evoluția transferurilor personale din străinătate și a depozitelor persoanelor fizice la băncile comerciale, creștere f-a-p, %.....	15
Figura 4. Evoluția ISD (creștere f-a-p, %) și contribuția componentelor ISD la creșterea generală (p.p.).....	16
Figura 5. Veniturile și cheltuielile bugetului de stat, creștere f-a-p, %.....	18
Figura 6. Principalele contribuții la creșterea veniturilor fiscale f-a-p, %	19
Figura 7. Venituri colectate la bugetul public național ca pondere din nivelurile planificate, %, 2012	20
Figura 8. Rata de creștere anuală a datoriei publice și contribuția datoriei publice interne și externe la creșterea totală, %	20
Figura 9. Veniturile bugetului de stat și prognoza acestora în baza a două modele econometrice diferite, miliarde lei	21
Figura 10. Ocuparea forței de muncă în agricultură, ajustată trimestrial, mii de persoane, 2000-2012	23

Figura 11. Evoluția numărului populației ocupate în sectorul serviciilor, schimbare în % f-a-p, 2012.....	24
Figura 12. Numărul șomerilor înregistrați și ponderea șomerilor care primesc indemnizații de șomaj.....	25
Figura 13. Principalele componente ale IPC, creștere f-a-p, %	27
Figura 14. Media dintre paritățile zilnice oficiale MDL/USD și MDL/EUR (creștere f-a-p, %) și procurările de valută străină (echivalentul în USD) de către BNM.....	28
Figura 15. Operațiunile de sterilizare a excesului de lichidități și masa monetară aflată în circulație, rata de creștere f-a-p, %.....	29
Figura 16. Rata REPO și previziunea IPC f-a-p în funcție de 2 modele econometrice diferite și scenariul de bază, %.....	30
Figura 17. Creșterea anuală a volumului total al creditelor, aportul creditelor în monedă națională și în valută străină la creșterea totală și indicele producției industriale, creștere f-a-p, %.....	32
Figura 18. Diferența dintre ratele medii de referință CHIBOR și CHIBID pe întregul spectru al scadențelor, p.p.	33
Figura 19. Creșterea totală a depozitelor și contribuțiile depozitelor după scadențe, %.....	34
Figura 20. Ponderea creditelor neperformante în totalul creditelor și rata de suficiență a capitalului (min. 16%), dezagregat pentru Banca de Economii și alte bănci, %	35
Figura 21. Evoluția și prognoza fluxurilor comerciale de bunuri și servicii, în milioane USD, T1:95 - T4:14	37
Figura 22. Evoluția și prognoza prețurilor pentru principalele produse agricole, indicele prețului nominal în USD, 2000=100%.....	39

Lista tabelelor:

Tabelul 1. Moldova: principalii indicatori economici și socio-economici	7
---	---

■ Mesajele-cheie ale acestei ediții

- Criza economică cu care s-a confruntat Moldova în anul 2012, a fost, evident, cauzată de șocurile externe și meteorologice. Totodată, după cum am atenționat în mod repetat în edițiile anterioare ale MEGA, vulnerabilitatea economiei moldovenești la factorii exogeni este amplificată de multe ori de deficiențe interne cauzate de reformele structurale nerealizate, instituțiile imature și eșecurile politicilor promovate. Cu titlu de exemplu, menționăm doar un singur aspect: faptul că Moldova a pierdut în anul 2012 competiția cu alte țări din regiune în atragerea investițiilor străine directe - și, să spunem lucrurilor pe nume, a fost, pe punctul de a pierde câteva mari companii străine aflate deja în țară - nu are legătură cu criza economică din Europa și cu seceta gravă care a afectat țara. Toate acestea dovedesc că, în general, Guvernul nu s-a demonstrat încă suficient de capabil să abordeze în mod sistematic deficiențele climatului de afaceri din țară.
- În ultimii ani, mai multe inițiative de reforme adecvate nu au ajuns să se realizeze din simplu motiv că nu veneau din partea actorilor politici „potrivii”, în timp ce altele, care dăunează economiei, au fost implementate prin „consens armonios”. Dialogul cu sectorul privat - în special cu reprezentanții marilor companii, investitorilor străini și sectoarelor mai organizate - este asigurat doar atunci când se este vorba de definirea formală a politicilor, dar dialogul lipsește aproape cu desăvârșire la etapele mai critice de monitorizare și evaluare a politicilor. În ceea ce privește firmele mici, acestea nu participă la un dialog semnificativ pe marginea politicilor. Este foarte important ca Ministerul Economiei să inițieze un sistem național de comunicare și dialog permanent cu sectorul privat, inclusiv prin intermediul Direcțiilor de Economie de nivel raional și municipal, astfel încât sistemul să acorde șansa de a participa la dialog tuturor firmelor, indiferent de dimensiune, amplasare, sector economic și conexiuni politice. Este la fel de important ca Ministerul Economiei, Ministerul Finanțelor și Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare să adopte instrumente mai avansate de consultare a opiniei publice cu privire la inițiativele lor de politici, inclusiv printr-o prezență mai vizibilă pe Internet, creând conturi pe Facebook, forumuri de discuții pe site-urile lor, etc.
- Pe neașteptate, redescoperim cât de vulnerabile sunt companiile private, în special cele care derulează afaceri atractive, la presiunile politice de nivel înalt și la hărțuielile administrative ce promovează interese private obscure. Deși în sfera publică a apărut recent un singur caz important de acest gen, există numeroase situații neraportate în care deputați, consilieri municipali și locali, ofițeri de poliție, procurori și alți funcționari de rang înalt își folosesc funcțiile pentru a exercita presiuni asupra entităților private. În același timp, instituții paralele concurează - în loc să colaboreze - pentru a atrage în Moldova companii străine.
- Situația de la Banca de Economii demonstrează clar că statul, și în special statul moldovenesc, este un proprietar inefficient, incapabil să aplice proceduri eficiente și transparente de administrare în entitățile publice. Banca a fost adusă - în mod deliberat sau prin inacțiune criminală - în pragul falimentului, fapt care poate transmite șocuri în întregul sistem financiar național și poate crea un mediu economic mult mai nociv, alungând din Moldova investitorii autohtoni și externi. Este esențial ca problemele de la Banca de Economii și de la alte întreprinderi de stat să fie abordate în cel mai corect mod din punct de vedere strategic - prin privatizare.
- Supravegherea insuficientă a cheltuielilor publice rămâne o cauză esențială a problemelor bugetare din Moldova. O analiză a rapoartelor Curții de Conturi privind regularitatea utilizării resurselor publice în 2013 relevă încălcări sistematice ale disciplinei financiare, delapidări ale patrimoniului public și chiar fraude la scară largă cu fonduri publice. Deși această problemă este comună pentru multe state în tranziție, care au o societate civilă subdezvoltată și instrumente neadecvate de control democratic, în Moldova aceasta pare a fi mult mai pregnantă. Guvernul și Parlamentul - două instituții-cheie destinate să asigure controlul asupra banilor publici - au luat până acum doar măsuri timide în această privință. Asigurarea unei responsabilități fiscale efective și a unor constrângeri bugetare mai stricte în sectorul public este o premiză esențială pentru ca țara să aibă un buget mai durabil și să-și utilizeze resursele limitate în scopuri mai utile din punct de vedere social.
- O recomandare pe care am tot menționat-o în publicațiile noastre este adoptarea unor măsuri practice decât teoretice sau declarative în cazul barierelor comerciale interne. Este deosebit de important ca Serviciul Vamal să-și asume o misiune instituțională consonantă cu facilitarea

comerțului și să renunțe la rolul de percepător fiscal. Acest lucru este deosebit de important având în vedere șansele reduse de ameliorare rapidă a situației economice din UE, spre care se îndreaptă mai mult de jumătate din exporturile Moldovei. Ținând cont de presiunile care vor reveni asupra contului curent începând cu anul 2014, ar fi corect din punct de vedere strategic ca Guvernul să se concentreze pe îmbunătățirea la maxim a condițiilor comerciale ale Moldovei. Plățile neoficiale și obstacolele administrative nu fac decât să sporească suferințele companiilor moldovenești.

- Nu ne așteptăm la un progres semnificativ în depășirea impasului dintre Republica Moldova și Gazprom în anul 2013. Va fi dificil să se găsească o soluție pentru toate problemele, în special pentru datoria istorică a Transnistriei. Totodată, având în vedere progresele tehnologice și tendințele din sectorul energetic în regiune, se recomandă insistent ca Guvernul Republicii Moldova să urmărească decuplarea prețului gazului importat din Rusia de la prețurile globale pentru petrol, asigurând în același timp investiții în conexiunile transfrontaliere de gaze și energie electrică.
- Anul 2012 a scos la iveală o nouă provocare pentru economia Moldovei și anume, cea a pierderii avantajului competitiv pe piața Rusiei. După ce Rusia a aderat la OMC, producătorii și exportatorii moldoveni de fructe și legume concurează mai direct cu producători din state terțe (Polonia, Turcia), fapt care le reduce semnificativ marjele de profit. Atenuarea acestui risc emergent va necesita măsuri din partea producătorilor și a Guvernului. Dacă primii trebuie să-și rezolve deficiențele tehnologice și comerciale existente care le subminează competitivitatea, atunci Guvernul trebuie să adopte un program de stat privind dezvoltarea capacităților interne post-recoltare și de prelucrare, pentru a asigura piețe alternative producătorilor moldoveni de legume și fructe.
- Anul 2012 a fost unul definitoriu în ceea ce privește schimbarea atitudinilor față de evaziunea fiscală, economia informală și contrabandă. Guvernul pare angajat mai ferm să reducă amploarea acestor fenomene. Însă combaterea acestor flageluri utilizând preponderent măsuri administrative și controale mai frecvente și mai severe este o greșală strategică. Trebuie să se pună accent mai mult pe utilizarea informațiilor și inteligenței financiare și economice, decât pe „bombardament masiv”. Înțelegerea și adoptarea acestei perspective necesită investiții mai ample în resurse umane și tehnologii informatice și asigurarea unor proceduri mai transparente și corecte în instanțele de judecată. Prima măsură depinde de reforma eficientă a administrației publice, care trebuie să ofere salarii mai mari, iar a doua măsură - de reforma din justiție. Atâta timp cât aceste două precondiții lipsesc, forțarea economiei informale pare a fi mai mult o declarație corectă din punct de vedere politic, în care bănuim că nici Guvernul nu crede.

■ Indicatori statistici

Tabelul 1. Moldova: principalii indicatori economici și socio-economici

	2009	2010	2011	2012 estimat	2013 proгноză	2014 proгноză
Populația, milioane (exclusiv Transnistria), început de an	3568	3564	3560	3559	3558	3557
PIB, miliarde MDL, prețuri curente	60.429	71.849	82.174	86.495	93.998	101.659
PIB, miliarde USD, prețuri curente	5.409	5.810	7.003	7.148	7.520	8.133
PIB per capita, USD, la Paritatea Puterii de Cumpărare	2.843	3.088	3.373	3.386	3.552	3.712
PIB, modificare % față de anul precedent	-6,5	6,9	6,4	-0,7	3,5	3,0
Deflator PIB, mod. % f-a-p	2,0	11,2	7,4	6,0	5,0	5,0
Consumul privat, mod. % f-a-p	-7,9	9,0	8,5	1,0	3,0	6,0
Formarea brută de capital fix, mod. % f-a-p	-30,9	17,2	10,7	0,0	5,5	7,0
Producție industrială, mod. % f-a-p	-22,2	7,0	7,4	2,0	4,0	5,0
Producție agricolă, mod. % f-a-p	-9,9	7,9	5,8	-20,0	30,0	1,0
Industrie/PIB, %	13,0	13,3	13,7	14,0	13,4	14,0
Agricultura/PIB, %	8,5	12,0	12,3	9,8	11,7	10,2
Export de mărfuri, FOB milioane USD	1331,6	1541,5	2221,6	2181,5	2345,1	2544,4
Import de mărfuri, CIF milioane USD	3275,8	3855,3	5191,6	5232,7	5494,3	5989,9
Export de servicii, milioane USD	673,1	701,2	868,8	896	963,2	1045,1
Import de servicii, milioane USD	712,9	770,9	894,7	979	1028,0	1120,5
Investițiile străine directe nete, milioane USD	138,6	193,9	253,4	n.a.	n.a.	n.a.
Venituri nete din muncă remise din străinătate, milioane USD	1198,6	1351,4	1600,4	1648,0	1746,9	1921,6
Contul curent/PIB, %	-8,6	-7,9	-11,5	-7,7	-7,2	-8,5
Activele oficiale de rezervă, milioane USD	1480,3	1717,7	1965,3	2515,0	2892,3	3326,1
Datoria externă totală, stoc, milioane USD	4364,1	4778,7	5442,61	5850,0	6435,0	6917,0
Datoria externă/PIB, %	80,8	82,2	77,9	81,8	85,6	85,1
Rata ocupării, % din populația de peste 15 ani	40,0	38,5	39,4	38,3	38,5	39,0-40,0
Rata șomajului, % din populația economic activă	6,4	7,4	6,2	5,5	n.a.	n.a.
Salariul real, mod. % f-a-p	9,0	0,7	3,7	5,3	5,0	n.a.
Indicele Prețurilor de Consum, sfârșit de an, %	0,4	8,1	7,8	4,1	5,0	4,5
Deficitul bugetar/PIB, %	-6,8	-2,5	-2,4	-2,0	-1,5	-1,0
Cheltuielile bugetului de stat/PIB, %	45,3	40,8	39,1	40,6	40,0	39,0
Rata de schimb, medie anuală, MDL/USD	11,1	12,4	11,7	12,1	12,5	12,5
Agregatul monetar M2, mod. % f-a-p	-3,8	18,3	14,4	23,5	15,0	12,0
Rata de refinanțare a BNM, sfârșit de an, %	5,0	7,0	9,5	4,5	n.a.	n.a.
Total credite bancare/PIB, %	35,0	32,6	36	30,7	32,0	35,0
Rata dobânzii depozite bancare, %, medie anuală	14,7	7,6	7,54	7,6	7,7	7,5
Rata dobânzii credite bancare, %, medie anuală	20,3	16,3	14,4	13,3	13,5	13,0

Sursa: BNS,FMI,BNM, calculele, estimările și prognozele EXPERT-GRUP;

■ Sumar executiv

Oferta internă

Înrăutățirea situației economice din Europa și vara extrem de toridă și secetoasă au făcut ca economia Moldovei să intre în recesiune în anul 2012. Însă cele două șocuri externe au fost amplificate de vulnerabilitățile interne și ineficiența politicilor promovate. Se estimează că PIB-ul anual a scăzut cu 0.7%, iar șocul principal a fost înregistrat în trimestrul al treilea și, în special, al patrulea, când se estimează că PIB-ul s-a contractat cu circa 2% f-a-p. Agricultură a fost sursa principală a declinului, reducând cu aproape 3 la sută rata de creștere anuală a PIB-ului. În anul 2013 ne așteptăm la o creștere economică de 3,5%, determinată în mare măsură de recuperarea pierderilor pierdute de agricultură. Creșterea minoră așteptată în agricultură în anul 2014 constituie, din nou, motivul principal al perspectivei ceva mai sumbre preconizată de noi pentru 2014, cu o creștere așteptată a PIB-ului de 3,0%. Evoluțiile pozitive din alte sectoare nu vor fi suficiente pentru a contrabalansa suficient de mult evoluția sinusoidală a agriculturii moldovenești.

Cererea internă

Dacă în prima jumătate a anului 2012 cererea internă a fost negativ influențată de factori externi, în a doua jumătate la aceștia s-au adăugat și factorii interni. Consumul gospodăriilor a revenit pe o traiectorie de creștere pozitivă în T3:12, însă acesta este în continuare instabil și nu inspiră optimism companiilor, care sunt încă precaute în deciziile de investiții și marketing. Astfel, investițiile private au continuat să scadă, declinul cel mai proeminent fiind cel al investițiilor străine. Republica Moldova nu doar că a pierdut competiția regională în atragerea ISD, dar riscă să piardă și investitorii deja stabiliți în țară. În acest context, investițiile publice ar putea fi considerate salvatorul economiei moldovenești în 2012. Creșterea investițiilor capitale publice și, în special, a celor în infrastructura rutieră, a determinat o structură mai sustenabilă a bugetului de stat, a compensat declinul puternic al cererii din sectorul privat pentru lucrările de construcții și creează condițiile necesare pentru atragerea, pe termen lung, a investițiilor în regiuni. Următorii doi ani vor fi mai favorabili și cererea internă se așteaptă să crească, dar magnitudinea creșterii va depinde de mai multe aspecte legate de atractivitatea investițională a țării, transparența cheltuielilor publice și politica monetară promovată.

Finanțe publice

Răcirea activității economice a avut efecte adverse asupra acumulării veniturilor bugetare, în special în a doua jumătate a anului 2012. În pofida majorării unor taxe, reintroducerii impozitului pe venit a persoanelor juridice și eliminării unor ambiguități legislative, rata anuală de creștere a veniturilor a diminuat. Repercusiunile crizei economice, în comun cu planificarea prea optimistă a veniturilor și diminuarea granturilor externe, au cauzat executarea veniturilor sub nivelul prevăzut de legea bugetului de stat. Deficitul bugetar a atins nivelul de 2% (mult peste cel țintit inițial de 1%), două treimi din care fiind finanțate din surse externe. Pe parcursul anului 2013, Guvernul va continua să balanseze între obiectivul stabilizării finanțelor publice și cel de stimulare a creșterii economice. Având în vedere dificultățile economice curente și riscul sporit de evaziune fiscală, cea mai optimă strategie ar fi concentrarea asupra minimizării intervenției statului în economie și îmbunătățirea gestionării banilor publici. Adițional, bugetul de stat pentru 2013 va trebui modificat pentru a ajusta veniturile și cheltuielile planificate la constrângerile economice. Necesitatea de redresare a situației la „Banca de Economii” va face exercițiul de modificare a bugetului mult mai dificil.

Piața muncii

Deși declinul ocupării s-a agravat în T3:12, această evoluție nu poate fi în întregime atribuită secetei pentru că evoluția dată nu a fost foarte diferită de anii anteriori cu condiții meteorologice normale. Cu toate acestea, repercusiunile secetei asupra pieței muncii pot putea fi sesizate următoarele 2-3 trimestre. Principalul factor determinant al scăderii ocupării a fost declinul ocupării în sectorul servicii, care a contribuit cu peste 50% din pierderea de locuri de muncă în T3:12. Cu toate că sectorul agricol și al serviciilor sunt mai concentrate în

sfera informală, ocuparea a scăzut mai mult în sectorul formal. În același timp, numărul de salariați a scăzut mai puternic în ocupațiile informale, în parte datorită măsurilor coercitive ale Guvernului, care este mai îngrijorat privind munca nedeclarată. Noi credem totuși că un sistem mai bun de urmărire a evaziunii fiscale și crearea de stimulente pentru plata impozitelor ar servi mai bine la reducerea ocupării informale decât măsurile administrative. Estimăm că în 2012 rata ocupării a atins un nou minim de 38,3%. Deși anii 2013 și 2014 vor fi mai favorabili pe plan extern, rata de ocupare nu va înregistra o creștere semnificativă în cazul în care barierele în activitatea de afaceri nu vor fi eliminate.

Prețuri și politică monetară

Evoluția inflației pe parcursul anului 2012 a fost influențată preponderent de repercusiunile secetei și dispariția efectelor majorărilor de prețuri la gaz și energie termică din iarna trecută. În același timp, presiunile inflaționiste din partea cererii rămân joase, având în vedere situația economică dificilă. Prevalarea presiunilor din partea costurilor pe fondul creșterii economice negative a fost o provocare majoră pentru autoritatea monetară care a păstrat caracterul adaptiv al politicii monetare. Rata de bază a rămas neschimbată, dar BNM a recurs la procurări de valută străină și operațiuni de sterilizare a lichidităților din sistemul bancar ca măsuri principale de stabilizare a inflației. În 2013 se vor contura noi presiuni inflaționiste, drept urmare a majorării unor taxe și a recuperării, deși moderate, a cererii interne. Cu toate acestea, într-o perspectivă pe termen mediu, indicele prețurilor de consum, cel mai probabil, va rămâne în intervalul țintit de banca centrală ($5\% \pm 1.5$ p.).

Sectorul bancar

Pe parcursul semestrului II al anului 2012 băncile au rămas reticente privind activitatea de creditare, fapt ce a cauzat diminuarea constantă a creditelor noi acordate. Scăderea creditării a fost cauzată, în mare parte, de reducerea împrumuturilor în valută străină, fapt determinat de necesitatea de a minimiza expunerea băncilor comerciale la criza economică din UE. În același timp, înrăutățirea situației economice interne a determinat și diminuarea creditelor în monedă națională, deși cu o rată mult mai mică. O altă cauză a răcirii activității de creditare a fost diminuarea influxurilor de depozite noi, drept urmare a micșorării veniturilor disponibile ale populației și a cifrei de afaceri a companiilor. În pofida acestor turbulențe, sectorul bancar a rămas stabil, lichid și suficient capitalizat. Principala provocare se rezumă la problemele încă nesoluționate de la „Banca de Economii” care, având o importanță sistemică, a acumulat un volum enorm de credite neperformante. Astfel, principalele acțiuni de politici în viitorul apropiat trebuie să fie orientate spre atenuarea acestor deficiențe, fără a cauza careva externalități negative pentru celelalte bănci.

Sectorul extern

Anul trecut, condițiile economice nefavorabile din zona euro s-au răspândit și în regiunea învecinată, afectând alți parteneri comerciali importanți ai Moldovei, inclusiv Rusia, Ucraina și România. Această situație, împreună cu seceta extrem de gravă și prelungită, a provocat scăderea cu 0,4% a exporturilor de bunuri și servicii din Moldova, serviciile compensând parțial declinul mai dramatic al comerțului cu mărfuri. Volumul total al importurilor a înregistrat o creștere minoră de 1% f-a-p, reflectând cererea internă mai redusă, atât pentru bunuri de consum, cât și pentru bunuri de investiții. Zona euro va continua să se confrunte cu probleme economice în anul 2013, și va începe să-și revină abia în 2014. Acest fapt va încetini redresarea exporturilor moldovenești către UE și va reduce șansele de atragere a investițiilor directe și tehnologiilor din UE. O recomandare de politici esențială pentru Guvernul Republicii Moldova este să abordeze mai eficient barierele interne în calea comerțului și să stabilească pentru Serviciul Vamal o misiune instituțională care ar viza în primul rând facilitarea comerțului. Având în vedere presiunile care vor reveni asupra contului curent începând cu anul 2014, ar fi corect, din punct de vedere strategic, ca Guvernul să se concentreze pe îmbunătățirea la maxim a condițiilor comerciale ale Moldovei, inclusiv prin decuplarea prețului gazului importat din Rusia de la prețurile globale pentru petrol.

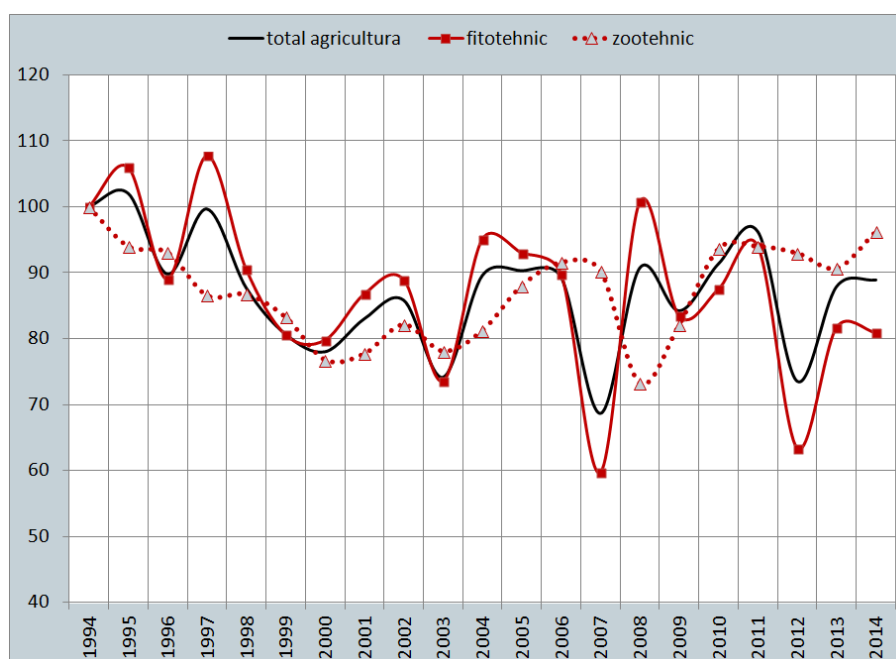
■ Capitolul 1. Oferta internă

Deficiențe interne care amplifică șocurile externe

În anul 2012 economia Moldovei a intrat în recesiune, datorită înrăutățirii situației economice din Europa și verii extrem de calde și uscate. Cele două șocuri externe au fost amplificate de vulnerabilitățile interne și ineficiența politicilor promovate. Creșterea PIB-ului de la începutul anului s-a dovedit a fi dezamăgitoare (+1,0% f-a-p în T1'12) și s-a înrăutățit rapid, cu +0,7% în T2'12 și -1,5% în T3'12. Se estimează că PIB-ul anual a scăzut cu 0,7%, iar șocul principal a fost înregistrat în trimestrul al patrulea, când se estimează că PIB-ul s-a contractat cu circa 2% f-a-p. Agricultură a fost sursa principală a declinului, reducând cu aproape 3 la sută rata de creștere anuală a PIB.

Agricultura. După cum se observă în Figura 1, în anul 2012 agricultura Moldovei și-a continuat evoluția sinuoasă din ultimii 20 de ani. Pierzând un sfert din producția anului precedent, sectorul agricol a fost în 2012 principalul factor inhibitor al economiei moldovenești, atât în termeni aritmetici (ca impact direct asupra PIB-ului), cât și prin slăbirea bazei de materie primă pentru industria alimentară. Totalul suprafețelor însemănțate fiind mai mare cu circa 5% f-a-p, pierderile au fost determinate în întregime de vremea aridă din anii 2011-2012 și de vara extrem de fierbinte din 2012, având ca umare reduceri semnificative ale umidității solurilor. În anul 2012 mulți fermieri care au fost în stare să atenueze impactul secetei prin tehnici adecvate de selecție, rotație și prelucrare a culturilor. Însă aceste cazuri sunt mai degrabă excepții decât regulă, iar sectorul fitotehnic a fost deosebit de afectat, volumul recoltei scăzând cu o treime față de anul 2011. Factorul-cheie care a determinat recolta dezastruoasă a fost scăderea cu 50% a producției de cereale. Culturile tehnice, legumele și fructele au avut și ele de suferit, însă nu la fel de mult ca și cerealele. În afară de factorul meteorologic, producătorii agricoli au început să se confrunte cu noi probleme legate de competitivitatea fructelor și legumelor exportate în Rusia, după ce această țară a aderat la OMC. Acest factor va avea un impact mult mai mare asupra exporturilor și veniturilor producătorilor începând cu 2013. Sectorul zootehnic a fost mai rezistent decât cel al fitotehnic (-1% în producția anuală), dar anticipăm o situație mai dificilă pentru acesta în prima jumătate a anului 2013, din cauza deficitului de furaje. Această problemă va afecta în special femele mici și gospodăriile țărănești, în care producția de carne de vită și lactate a scăzut semnificativ deja la sfârșitul anului 2012, cu 4% și, respectiv, 7%.

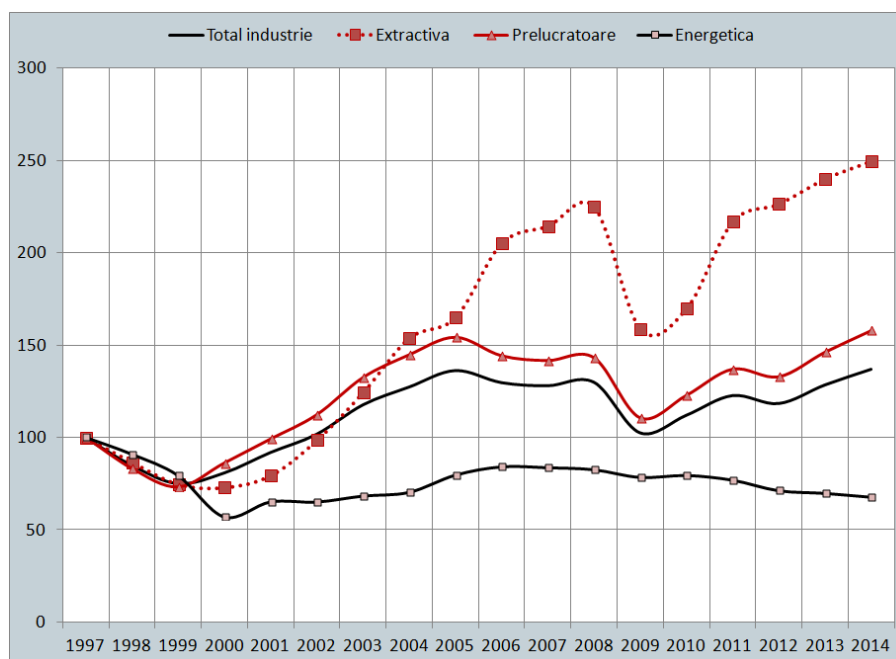
Figura 1. Evoluția și prognoza producției agricole în perioada 1994-2014, 1994=100%

Sursa: BNS, prognoza EXPERT-GRUP pentru 2012-2014;

Industria. Industria Republicii Moldova a fost modelată în 2012 de doi factori importanți: seceta extremă și scăderea cererii externe pentru produsele moldovenești, în principal în țările UE, dar tot mai vizibil și în CSI. Datele disponibile privind producția industrială din 2012 reflectă o reducere semnificativă a activității în a doua jumătate a anului. După o creștere modestă, dar totuși îmbucurătoare - având în vedere condițiile economice dificile pe plan intern și extern - de +1,1% în ianuarie-iunie 2012, producția industrială a scăzut cu 10% f-a-p în Sep:12, cu 6% în Oct:12 și cu 7,9% în Nov:12. Conform estimărilor noastre, în luna decembrie situația s-a agravat și mai mult, cu un declin estimat al producției de 10-12% f-a-p (Figura 2). Durând două trimestre și afectând aproape toate sectoarele industriale, această reducere a activității economice poate fi considerată o recesiune. După cum prevedeam în ediția anterioară a publicației MEGA nr. 7, două ramuri industriale esențiale - prelucrarea și conservarea legumelor și fructelor, și morăritul și panificația - au suferit pierderi deosebit de mari ale producției (30% și, respectiv 25%), răspunzând astfel scăderii calității și cantității materiilor prime furnizate de agricultură. În sectoarele responsabile pentru comerțul intra-industrial cu statele UE - îmbrăcăminte, textile, blănuri, produse din piele - situația de la sfârșitul anului 2012 a fost, în general, mai rea decât înainte.

Figura 2. Evoluția și prognoza producției industriale totale și în principalele sectoare industriale în perioada 1994-2014, 1994=100%

Sursa: BNS, prognoza EXPERT-GRUP pentru 2012-2014;

Pe partea pozitivă, există mai multe sectoare importante care au rezistat mai bine condițiilor economice adverse. În pofida scăderii recoltei de struguri în 2012, sectorul băuturilor alcoolice s-a menținut la nivelul producției din anul precedent. În mod similar, în pofida scăderii producției interne de lapte, industria produselor lactate a crescut cu aproape 9%, reflectând impactul rețelelor de aprovizionare internațională create cu succes, care permit producătorilor să înlocuiască materiile prime interne cu cele importate. Preconizam anterior că o ramură industrială „redescoperită” în Moldova - echipamente electrice, mașini, instrumente și aparate medicale, care și-a dublat nivelul producției în prima jumătate a anului 2012 - ar putea scădea până la sfârșitul anului. De fapt, chiar și această ramură industrială mai avansată tehnologic a intrat în recesiune la sfârșitul anului 2012, înregistrând un nivel al producției de numai 40% f-a-p în Oct-Dec:12. Deoarece produsele sale sunt destinate în principal Rusiei, această scădere a producției reflectă tensiunile economice în creștere de pe piețele estice. O evoluție mai sănătoasă s-a observat în industria minieră (+17% f-a-p în Nov:12) și în producția de materiale de construcție (+10%), ceea ce prezice o activitate ceva mai intensă în domeniul construcțiilor (în special, fiind vorba de proiectele de reabilitare a drumurilor publice), dar și creșterea cu impact de scurtă durată a cererii externe, în special din partea șantierelor de construcție

de la Soci. Producția de mașini și echipamente electrice (+36% f-a-p în Jan-Nov:12) a fost printre puținele ramuri prelucrătoare care au făcut față scăderii cererii interne și externe, cea mai mare pondere a producției provenind de la întreprinderile din Transnistria. Producția internă de energie electrică și-a continuat în 2012 declinul înregistrat în ultimii ani, cu o scădere de 18% f-a-p în Nov:12. Dacă se va menține, această problemă poate deveni o constrângere critică a dezvoltării industriale.

Serviciile. Evoluția sectorului serviciilor în anul 2012 reflectă scăderea încrederii consumatorilor moldoveni, care și-au restrâns cheltuielile, însă întreprinderile par să aibă și mai puțină încredere economică. Comerțul cu amănuntul și cu ridicata au început anul cu o evoluție optimistă, care s-a disipat până la sfârșitul anului. Estimăm că volumul comerțului cu amănuntul a crescut cu 1,1-1,2% în 2012, iar comerțul cu ridicata a pierdut 0,8-0,9% din volum. Serviciile prestate populației au înregistrat o creștere (estimată la +3,4-3,5% anual), în timp ce serviciile prestate întreprinderilor au pierdut 0,3-0,4% din volumul lor anual. Transportatorii au fost deosebit de afectați, pierzând atât comenzi interne, cât și comenzi externe, și înregistrând o scădere paralelă a volumului de bunuri transportate (-2,9%) și a lungimii totale a rutelor parcurse (-3,6%, inclusiv -20% pentru căile ferate). Cel din urmă indicator este rezultatul combinat al impactului secetei (cu cantități mai reduse de cereale transportate spre est) și al unui consum mai precaut în Rusia, Ucraina și alte state din CSI.

Construcțiile. La fel ca sectorul serviciilor, sectorul construcțiilor a simțit pe deplin în 2012 încrederea în scădere a întreprinderilor și investitorilor. Deși companiile de construcții au continuat lucrări începute mai devreme, chiar cu o ușoară creștere în domeniul clădirilor rezidențiale (+3% față de 2011), noile comenzi de lucrări de construcții s-au redus atât în sectorul rezidențial (estimate la -10% față de 2011), cât și în cel nerezidențial (estimate la -15%). După cum prevedeam anterior pentru anul 2012, proiectele de infrastructură publică (în special, drumuri) au rămas principalul factor stimulator al sectorului construcțiilor în anul trecut, chiar dacă au avut un rol mai puțin proeminent decât la începutul anului 2012.

Provocări și prognoze pe termen scurt

- Pentru agricultură, ne așteptăm că 2013 și 2014 vor fi ani mai „normali” din punct de vedere climateric, chiar dacă, după cum s-a demonstrat în ultimele două decenii, semnificația normalității climaterice se schimbă dramatic în Moldova. Anticipând un nivel normal al aridității și reacțiile așteptate ale producătorilor la evoluția prețurilor, în 2013 ne așteptăm ca sectorul culturilor agricole să cunoască o redresare de 28-30%, în special datorită creșterii cantităților de cereale recoltate. Însă în 2014 se va înregistra, în cazul cel mai bun, o creștere de numai 1-2% ca urmare a bazei de comparație mai mari. Spre deosebire de fitotehnie, zootehnia va continua să se confrunte cu probleme în 2013 (-2,5%), în special datorită problemelor de furajare a animalelor în gospodăriile țărănești, dar se va redresa în 2014 cu o creștere de 6% a producției. În linii mari, totalul producției agricole va crește cu 18-20% în 2013 și cu numai, 1-1,5%, în 2014. Deoarece preconizăm o ușoară scădere a prețurilor mondiale și interne la combustibili și îngrășăminte, ne așteptăm ca valoarea adăugată de către sectorul agricol să crească cu 30% în 2013 și doar cu 1% în 2014.
- Sectorul industrial va beneficia, într-o anumită măsură, de producția agricolă mai mare, fiind prognozată o creștere de 15% a producției industriei alimentare în acest an. Însă alte ramuri industriale vor rămâne, în cel mai bun caz, la același nivel (textile, îmbrăcăminte și încălțăminte) sau își vor continua declinul (produse din tutun). Pentru anul 2013, preconizăm că atât producția industrială, cât și valoarea adăugată vor înregistra o creștere timidă, de 4%, și una ceva mai optimistă în 2014 (+5%).
- Luând în considerare evoluția așteptată a remitențelor, salariilor și creditelor bancare, sectorul serviciilor va rămâne la același nivel în 2013, cu o creștere așteptată de la 0 la 0,5% a valorii adăugate, și cu o perspectivă mai pozitivă în 2014 (+2%). Sectorul construcțiilor va continua să se confrunte cu dificultăți în 2013, evoluția așteptată a activității fiind negativă, de la -2,5% la -10% (în dependență de magnitudinea proiectelor de reabilitare a drumurilor publice), dar cu perspective ceva mai pozitive în 2014 (+5%).

- În baza celor de mai sus, ne așteptăm ca PIB-ul total să crească cu 3,5% în 2013. Riscurile negative asociate acestei previziuni provin în special din condițiile meteorologice, care pot submina dezvoltarea agriculturii pentru al doilea an consecutiv. Un alt risc provine din criza financiară și politică încă nerezolvată din Europa, care a dus la o recesiune economică preconizată să dureze cel puțin până la mijlocul anului 2013. Pentru anul 2014, perspectivele economiei Moldovei sunt nițel mai sumbre, cu o creștere așteptată de 3,0%, reflectând în principal efectul bazei de comparație mai mari din agricultură.

Recomandări de politici

- Având în vedere modul în care a fost implementată politica de reglementare a mediului de afaceri în 2012 și provocările actuale, este neadecvat să venim cu recomandări revoluționare de politici. Din păcate, toate aspectele pe care le-am prezentat anterior în publicațiile noastre rămân relevante, unele chiar și mai relevante. Vom începe cu aspectul care este, probabil, cel mai important, relevant încă odată de evoluțiile din anul 2012, și anume nivelul ridicat de vulnerabilitate a Moldovei la condițiile climaterice. În pofida tuturor inițiativelor de politici și subvențiilor agricole oferite în ultimii ani, fermierii nu și-au învățat încă lecția și nu au investit în echipamente noi și în tehnologii conservatoare. Tinerii continuă să plece din mediul rural și, dacă nu se adoptă măsuri eficiente de politici pentru a stimula utilizarea tehnologiilor inovatoare în sectorul agricol, perspectiva acestuia pe termen lung este negativă, cu impact social și politic pe termen lung.
- Într-un interviu acordat la începutul anului 2013, Prim-ministrul Vlad Filat a declarat că o prioritate-cheie este continuarea privatizării, însă a sugerat că se va introduce un sistem de control la nivel mai înalt, pentru a asigura transparența procesului. Deși asigurarea transparenței este foarte importantă, la fel de important este să se asigure că un control la nivel mai înalt nu va aduce la impas procesul. După cum demonstrează în mod convingător cazul în derulare de la „Banca de Economii”, statul, și în special statul Republica Moldova, este cel mai incompetent administrator al băncilor și companiilor comerciale.
- Sectorul construcțiilor va rămâne sub presiune în 2013 și, probabil, în 2014. Apetitul investitorilor în bunuri imobile este redus, iar costurile de producție continuă să crească. În ediția anterioară nr. 7 a publicației MEGA spuneam că, după cum sugerează clasamentul "Doing Business" al Băncii Mondiale pentru 2013, obținerea autorizației de construcție rămâne o problemă esențială, care trage în jos Moldova. Reformele inițiate până acum au avut rezultate modeste sau chiar nule. Birocrația, corupția, regulamentele neadecvate și cadrul legislativ complicat sunt constrângerile de bază ale dezvoltării acestui sector, care necesită, prin complexitatea lor, o intervenție politică radicală și profundă. Dacă aceste probleme rămân nerezolvate, sectorul construcțiilor va rata fereastră de oportunitate adusă de schimbările demografice pentru următorii 5-10 ani. Astfel, generația „baby boom” născută în anii '70-'80 (cu vârsta de 25-35 de ani) formează în prezent cea mai mare pondere a populației și reprezintă grupul de consumatori cu cea mai mare cerere pentru imobil rezidențial.
- Pledăm în continuare pentru o voință politică mai fermă, necesară pentru ca reforma sectorului justiției să prindă contur. Chiar la începutul anului 2013 am văzut cât de dificil este dialogul de politici pe această chestiune dintre Ministerul Justiției și Consiliul Superior al Magistraturii. Bănuim că CSM nu este pe deplin bucuros de reformă, deoarece unele dintre măsurile propuse - testarea cu poligraful a candidaților la funcția de judecător, utilizarea mai intensă a echipamentelor de înregistrare în timpul proceselor - vor submina grupurile de interese bine ancorate în sistem, care au un mare interes să mențină situația actuală. Acestea și alte inițiative (precum separarea funcțiilor de investigație de cea a urmăririi penale) vor necesita o voință politică excepțională, iar reforma poate pune în pericol însăși existența Alianței pentru Integrare Europeană. Implicarea în procesul de reformă a tinerilor reprezentanți în profesiile juridice este esențială pentru implementarea eficientă a procesului, având în vedere că aceasta va depinde și de rezultatele viitoarelor alegeri generale.

■ Capitolul 2. Cererea internă

Cum arată economia Moldovei cu un consum redus?

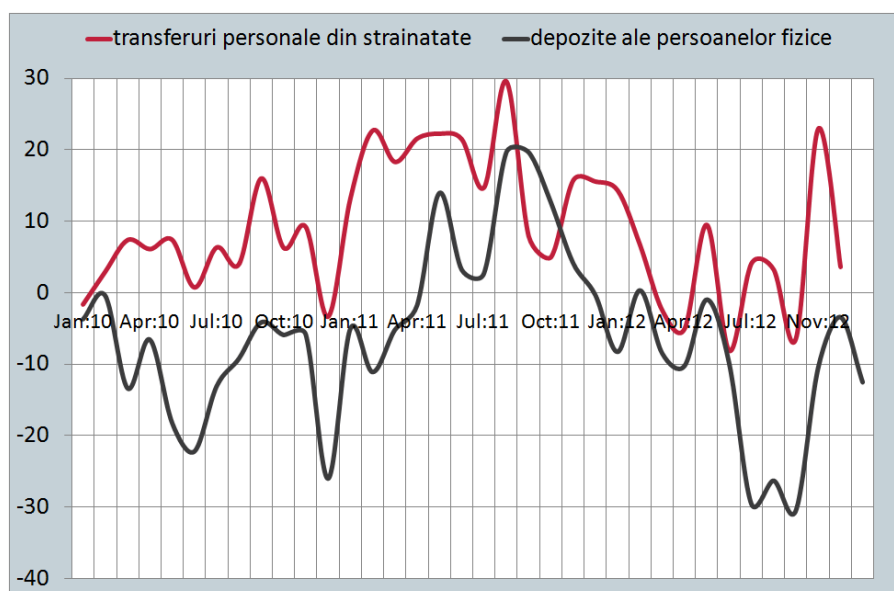
Evoluțiile înregistrate în 2012 în zona euro nu vor fi uitate prea curând în Moldova, din cauza impactului lor asupra economiei naționale - o economie slabă și sensibilă, unde cererea internă este foarte vulnerabilă la factorii externi. După cum am menționat deja în ediția anterioară a MEGA nr. 7, apogeul influenței negative externe s-a înregistrat în al doilea trimestru al anului 2012, când a scăzut și consumul gospodăriilor casnice, care are cel mai semnificativ impact asupra evoluției PIB-lui. În al treilea trimestru al anului situația s-a schimbat puțin, consumul gospodăriilor casnice a revenit pe o pantă ascendentă, dar, pe ansamblu, cererea internă a rămas slabă, fiind influențată negativ deja de factori interni.

Consumul final al gospodăriilor casnice a crescut cu 1% în T3:12 și estimăm o creștere a consumului în 2012 până la același nivel de 1%. În rezultatul secetei puternice din vara anului 2012 s-au redus atât veniturile bănești ale populației, cât și cele în natură; de fapt, consumul bunurilor și serviciilor în natură, reprezentând circa 20% din consumul total al gospodăriilor, a înregistrat cel mai semnificativ declin. Acest declin a afectat în primul rând nivelul de trai al locuitorilor din mediul rural, care își lucrează propriile terenuri agricole și reprezintă unul din grupurile populației cel mai expus sărăciei. Acest fapt este confirmat de evoluția veniturilor disponibile ale populației. În T3:12, venitul disponibil real a scăzut cu 2% f-a-p, iar cel mai accentuat declin s-a înregistrat la veniturile din activitatea agricolă - peste 10%. Activitatea agricolă este o sursă importantă de venituri pentru populația rurală, în special în sezonul de recoltare. În T3:12, aceasta a reprezentat 16,4% din venitul total al populației rurale, în timp ce în perioada similară a anului precedent ponderea sa a fost de 18,1%. Raportul dintre venitul disponibil și minimul de existență s-a redus astfel cu 2,6 p.p. în mediul rural, sporind vulnerabilitatea populației și accentuând necesitatea unor mecanisme de protecție socială care se vor reflecta curând în cheltuielile sociale.

Ținând cont de scăderea veniturilor populației, creșterea consumului final este destul de surprinzătoare. Pierderea veniturilor generate în țară a fost compensată parțial de remitențe, care au cunoscut o tendință pozitivă începând cu iulie 2012. Creșterea transferurilor persoanelor fizice din străinătate prin intermediul sistemului bancar în 2012 - estimată la aproximativ 3,2% - a fost determinată în principal de creșterea transferurilor din țările CSI, unde situația economică a fost mai bună decât în UE și de faptul că au continuat unele lucrări în care sunt angajați cetățeni moldoveni, fără legătură directă cu evoluțiile economice generale (lucrările de construcții și serviciile conexe Jocurilor Olimpice de la Soci). Deși nu sunt disponibile date dezagregate pe țări privind transferurile persoanelor fizice din străinătate, structura valutară sugerează acest fapt, confirmat și de datele balanței de plăți cu privire la remitențe. Astfel, în T3:11, remitențele din țările CSI au crescut cu 15%, iar cele din alte țări au scăzut. Datele Băncii Centrale a Federației Ruse arată o creștere cu aproximativ 35% a transferurilor personale din Rusia către Moldova în primele 9 luni ale anului 2012.

O analiză mai profundă indică și scăderea accentuată a tendinței de economisire a populației. În T3:12, depozitele persoanelor fizice în băncile comerciale au scăzut cu 29% f-a-p. De obicei, remitențele erau foarte corelate cu depozitele (Figura 3). Deși corelația este încă valabilă, scăderea accentuată a veniturilor interne a favorizat canalizarea remitențelor mai mult spre consum decât spre economii. În T4:12 s-a observat o ușoară stabilizare, și chiar dacă volumul depozitelor a fost încă în declin, rata de descreștere a fost mai redusă - 9%. Totuși, situația s-ar putea schimba în câteva luni, dacă remitențele vor continua să crească. O evoluție interesantă în ultimele luni este creșterea depozitelor pe termen lung (peste 1 an). Aceasta înseamnă că o parte a banilor sunt economisiți pentru consum ulterior, slăbind astfel capacitatea economiei de a crește.

Figura 3. Evoluția transferurilor personale din străinătate și a depozitelor persoanelor fizice la băncile comerciale, creștere f-a-p, %

Sursa: BNM și calcule ale EXPERT-GRUP;

Deși în al treilea trimestru s-a înregistrat o creștere ușoară a consumului, fluctuația veniturilor a determinat și un consum destul de volatil. Atât comerțul cu amănuntul, cât și serviciile prestate populației au oscilat în a doua jumătate a anului 2012. În noiembrie, ultima lună pentru care sunt disponibile date statistice, ambii indicatori au înregistrat pierderi anuale. În consecință, s-a produs un impact negativ asupra comerțului cu ridicata și serviciilor prestate întreprinderilor în întreaga perioadă. Evident, consumatorii mai precauți determină și companiile să fie mai precaute în luarea deciziilor de investiții și de marketing. Investițiile private în active materiale pe termen lung au scăzut și mai mult în T3:12. Deși s-a înregistrat o creștere ușoară a investițiilor în capacitățile de producție, aceasta nu este încă suficientă pentru a compensa declinul puternic din a prima jumătate a anului.

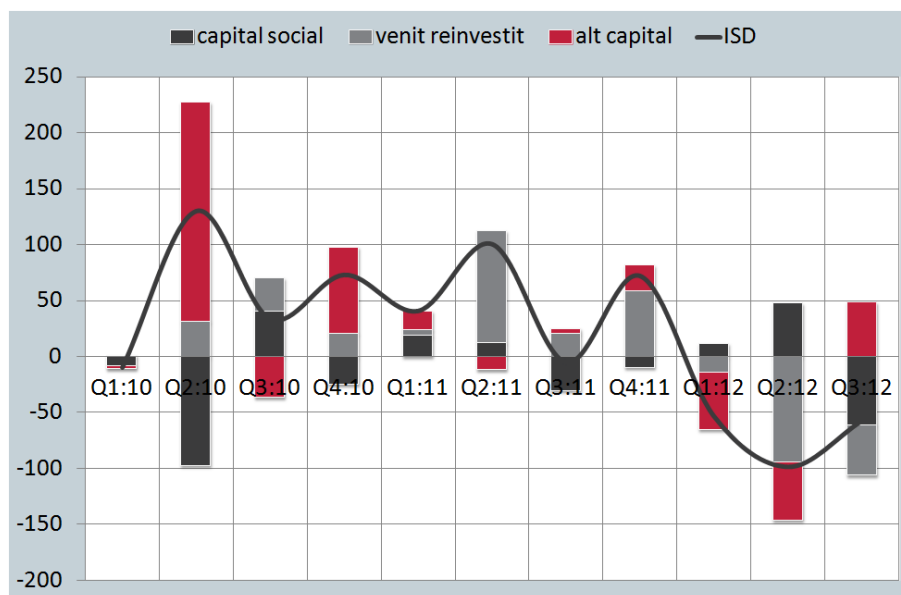
Totodată, la sfârșitul anului s-au intensificat investițiile publice, evoluție deja obișnuită pentru procesul politic din Moldova. În realitate, investițiile publice ar putea fi considerate salvatorul economiei moldovenești în 2012, deoarece în anul curent au crescut doar investițiile publice în active materiale pe termen lung. EXPERT-GRUP consideră că sporirea investițiilor publice capitale în general și creșterea investițiilor în infrastructura rutieră în special sunt printre cele mai importante cinci succese economice ale anului 2012¹. Aceste tendințe au determinat o structură mai durabilă a bugetului de stat, au compensat declinul accentuat al cererii private pentru lucrări de construcții, care altfel ar fi scăzut dramatic, și creează condiții necesare pentru atragerea investițiilor în regiuni. Legea bugetului de stat pentru 2013, la fel, va susține investițiile publice, care sunt necesare pentru a impulsiona creșterea economică. Astfel, este planificată creșterea mijloacelor pentru investiții capitale cu 13%, ceea ce ar reprezenta 22% din cheltuielile totale ale bugetului de stat. Cel mai probabil, importanța investițiilor publice pentru impulsionarea creșterii economice va fi semnificativă, deoarece economia se va afla încă în faza de redresare, cu investitori privați mai puțin activi.

Dar unul dintre eșecurile majore ale anului 2012 poate fi considerat lipsa investițiilor străine. Investițiile străine au scăzut semnificativ în trimestrul al treilea - 58% (Figura 4). Pentru prima dată în mai mult de un deceniu, s-a înregistrat un declin al capitalului social, ceea ce înseamnă că investitorii își retrag capitalul. În prezent, această situație s-a înregistrat doar în sistemul bancar, care s-a confruntat cu o scădere generală a capitalului social. Recent însă, mai mulți investitori din sfera industrială și a serviciilor și-au făcut publice intențiile de a părăsi Moldova din cauza unor probleme cu autoritățile fiscale. Astfel, Moldova nu numai că a pierdut în competiția internațională pentru ISD (în Ucraina, Georgia, Bulgaria fluxurile de ISD au crescut în

¹ Realitatea economică nr. 34, Expert-Grup, 2012;

prima jumătate din 2012, în pofida crizei din Europa), dar riscă să piardă și investitorii stabiliți deja în țară. De asemenea, profiturile reinvestite sunt negative pentru al treilea trimestru consecutiv. Această tendință poate fi explicată de pierderile operaționale înregistrate de întreprinderi și raportate ca plăți negative și dezinvestiții în întreprindere.

Figura 4. Evoluția ISD (creștere f-a-p, %) și contribuția componentelor ISD la creșterea generală (p.p.)

Sursa: BNM și calcule ale EXPERT-GRUP;

Provocări și prognoze pe termen scurt

- În anul 2013 ne așteptăm la o creștere a remitențelor cu până la 6%, datorită creșterii transferurilor din țările UE și CSI. Cu toate acestea, nu excludem un scenariu mai pesimist, în care remitențele vor crește cu doar 3%, dacă situația economică din Europa se va agrava din nou. Previziunile noastre pentru anul 2014 sunt mai optimiste, datorită redresării preconizate pentru economia europeană, care ar putea determina o creștere a remitențelor cu circa 10%.
- Ne așteptăm și la o creștere a veniturilor populației generate în interiorul țării în a doua jumătate a anului 2013, datorită redresării agriculturii și activităților conexe, dacă vor exista condiții meteorologice favorabile. În plus, redresarea economică va duce la o creștere ușoară a ocupării forței de muncă și la o creștere mai pronunțată a salariilor din sectorul real al economiei în a doua jumătate a anului. Mai mult decât atât, s-au anunțat deja unele creșteri ale salariilor în sectorul public în lunile ianuarie și iunie 2013.
- În consecință, aceste tendințe vor avea un impact semnificativ asupra consumului gospodăriilor casnice, care ne așteptăm să crească cu 3% până la finele anului 2013. Previziunile pentru anul 2014 sunt și mai optimiste, preconizând creșterea consumului gospodăriilor casnice cu 4-6% care, prin urmare, va reveni la poziția de principal factor stimulator al economiei.

Recomandări de politici

- Două deficiențe majore care au subminat economia Moldovei în anul 2012 au fost incapacitatea de a atrage noi investitori și riscul real de a-i pierde pe cei existenți. O parte importantă a cererii interne este generată de întreprinderile străine din Moldova. Majoritatea problemelor cu care se confruntă întreprinderile străine sunt frecvente în toate celelalte companii din Moldova, inclusiv IMM-uri, care nu au voce destul de puternică sau posibilitatea de a se muta peste hotare. Astfel, o premisă pentru

susținerea cererii interne este crearea unui climat de afaceri favorabil, în care întreprinderile să fie active și să consume, să creeze locuri de muncă și să ofere salarii.

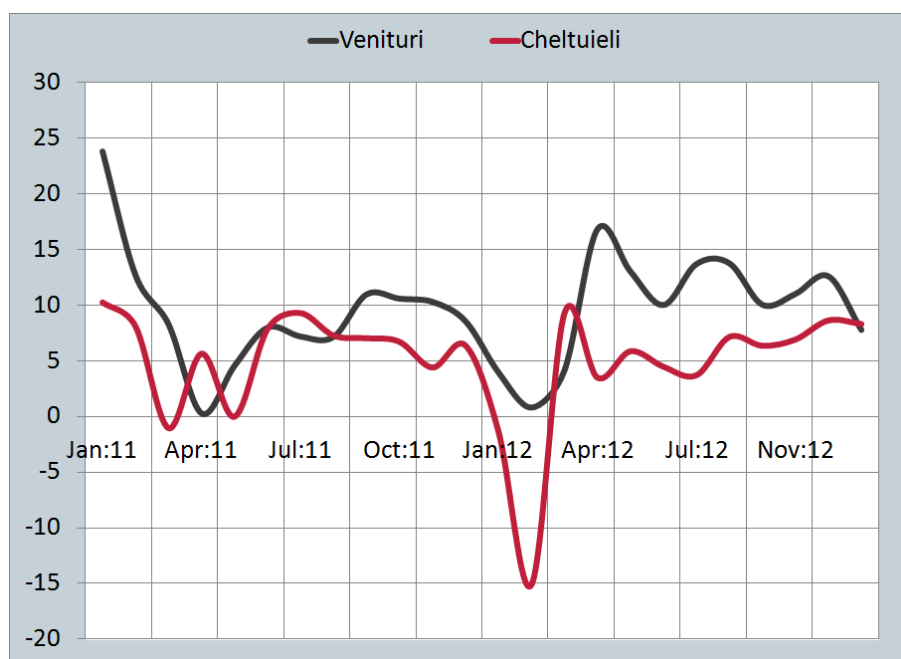
- Deși investițiile publice vor fi foarte importante în anii următori, Guvernul nu ar trebui să intre prea devreme în campanie electorală. Trebuie asigurată o transparență maximă în procedurile legate de investițiile publice, cu scopul de a utiliza eficient resursele limitate și a câștiga încrederea contribuabililor - o condiție esențială pentru finanțarea durabilă a acestor investiții.
- Politica monetară din anii 2013 și 2014 nu ar trebui să limiteze capacitatea de dezvoltare a economiei. Deși există motive să ne așteptăm la o inflație mai mare în anii următori și ar putea fi necesară o creștere a ratei de bază a BNM, toate modificările politicii monetare trebuie să țină cont de faptul că economia se află în revenire și că atât întreprinderile, cât și populația au nevoie de stimulente pentru investiții și consum. Prin urmare, costul resurselor financiare trebuie să fie rezonabil, pentru a nu împovăra prea mult agenții economici.

■ Capitolul 3. Finanțe publice

Balansând între sustenabilitatea fiscală și creșterea economică

La începutul anului 2012 Guvernul a recurs la o serie de măsuri menite să asigure sustenabilitatea finanțelor publice pe termen lung, eliminând unele ambiguități legislative și compensând declinul surselor externe de finanțare a cheltuielilor bugetare cu consolidarea celor interne. Astfel, a fost reintrodus impozitul pe venitul persoanelor juridice și au fost majorate accizele la o serie de produse. Măsurile respective au stimulat veniturile bugetului de stat, care au crescut destul de rapid în prima jumătate a anului 2012, depășind rata de creștere a cheltuielilor. Totuși, încetinirea activității economice a determinat comprimarea bazei fiscale, cu urmări negative pentru încasarea impozitelor. Astfel, în a doua jumătate a anului 2012, discrepanța dintre ratele anuale de creștere a veniturilor și cheltuielilor a început să scadă, iar la sfârșitul anului practic s-au egalat (Figura 5).

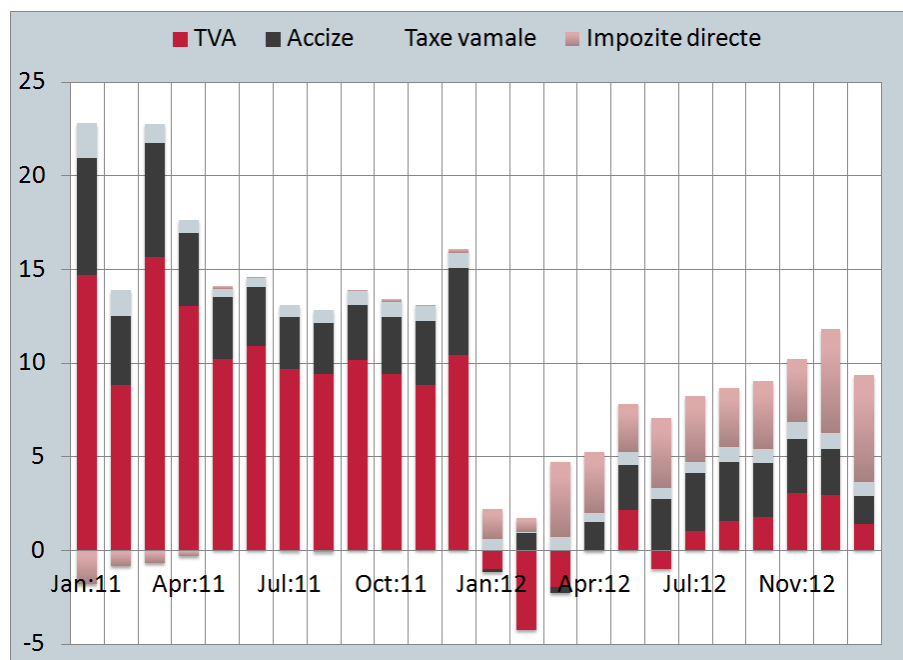
Figura 5. Veniturile și cheltuielile bugetului de stat, creștere f-a-p, %

Sursa: Ministerul Finanțelor și calcule ale EXPERT-GRUP;

În anul 2012 veniturile bugetului de stat au crescut cu 7,8% f-a-p, în special datorită acumulărilor din impozitul pe venit al persoanelor juridice, care a crescut de 2,6 ori. Reintroducerea acestui impozit a avut cel puțin trei efecte importante pentru sistemul finanțelor publice din Moldova. În primul rând, aceasta a consolidat mecanismul de impozitare directă și a contribuit la reechilibrarea surselor de finanțare a bugetului de stat. Astfel, în 2012, impozitele directe au luat locul TVA în calitate de principala sursă de creștere a veniturilor fiscale f-a-p (Figura 6). Ca urmare, pe parcursul anului 2012 ponderea impozitelor directe în totalul încasărilor fiscale la bugetul de stat a crescut de 2,4 ori (de la 3,5% până la 8,4%). În al doilea rând, într-o oarecare măsură a fost consolidată situația financiară a autorităților locale, întrucât impozitul pe venit al persoanelor juridice reprezintă circa 30% din încasările fiscale la nivel local. Așadar, ponderea veniturilor fiscale locale în totalul veniturilor bugetului public național, în 2012, a crescut de la 8,6% la 11,1%. Acest fapt relevă consolidarea bazei fiscale locale și ar putea contribui la îmbunătățirea eficienței alocării fondurilor publice la nivel local. Nu în ultimul rând, reintroducerea impozitului pe venit al persoanelor juridice asigură durabilitatea pe termen lung a finanțelor publice, deoarece poate compensa eventuala scădere a granturilor externe: la sfârșitul anului 2012, volumul încasărilor din impozitului pe venit a depășit volumul granturilor externe pentru suport bugetar cu 24,3%.

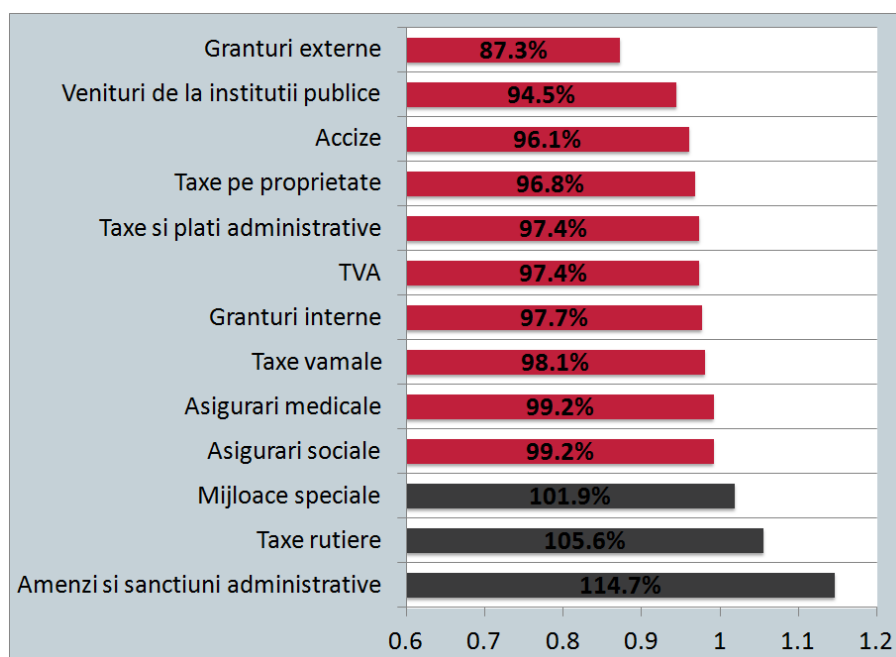
Figura 6. Principalele contribuții la creșterea veniturilor fiscale f-a-p, %

Sursa: Ministerul Finanțelor și calcule ale EXPERT-GRUP;

Răcirea activității economice în 2012, precum și prognozele prea optimiste din legea bugetului de stat pentru anul 2012 (a se vedea MEGA nr. 7), explică performanța scăzută a veniturilor publice colectate, comparativ cu cele planificate (Figura 7). Ca rezultat, autoritățile publice au încasat cu 676,5 milioane lei mai puțin decât prevedeau inițial, fapt ce a generat presiuni suplimentare pe partea de cheltuieli. Însă cauza nu a fost doar recesiunea economică. Un alt factor important al sub-executării veniturilor publice constă în abilitățile reduse de prognozare și planificare a instituțiilor publice de resort. În plus, faptul că în anul 2012 au fost primite efectiv doar 87,3% din granturile externe planificate denotă două probleme importante: (i) capacitatea insuficientă de absorbție a granturilor externe, și (ii) dificultățile financiare din țările dezvoltate, care alocă mai puține fonduri spre proiectele de dezvoltare în alte țări decât planificau inițial. Ambele probleme subminează stabilitatea finanțelor publice din Moldova, datorită dependenței puternice a autorităților moldovenești de această sursă de finanțare a cheltuielilor publice. Prin urmare, consolidarea bazei fiscale și raționalizarea cheltuielilor bugetare în mod cert vor fi principalele priorități ale politicii fiscale în anii ce urmează.

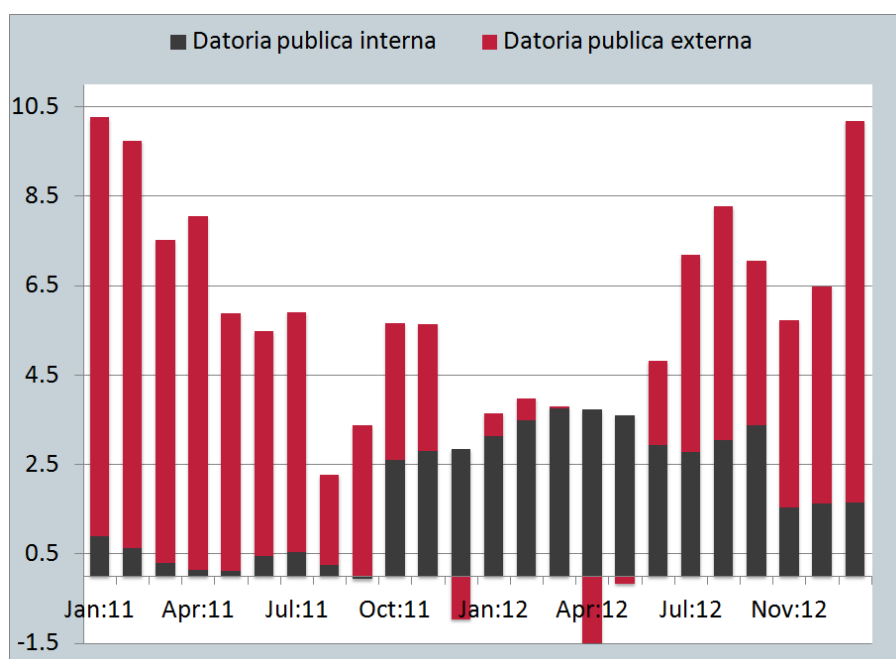
Figura 7. Venituri colectate la bugetul public național ca pondere din nivelurile planificate, %, 2012

Sursa: Ministerul Finanțelor și calcule ale EXPERT-GRUP;

Problemele menționate mai sus au făcut ca ponderea deficitului bugetar în PIB pentru finele anului 2012 să atingă, estimativ, 2%, două treimi din care este acoperit din surse externe. Ca rezultat, în a doua jumătate a anului, datoria publică externă a avut cel mai mare aport la creșterea generală a datoriilor (Figura 8). Totuși, putem observa că Guvernul apelează la datoria internă mai intens decât în anul precedent. Cauza ține de agravarea situației economice în anul 2012 și, respectiv, reticența sporită a băncilor față de creditarea firmelor și populației și orientarea acestora spre titlurile de stat cu care au un risc mult mai redus.

Figura 8. Rata de creștere anuală a datoriei publice și contribuția datoriei publice interne și externe la creșterea totală, %

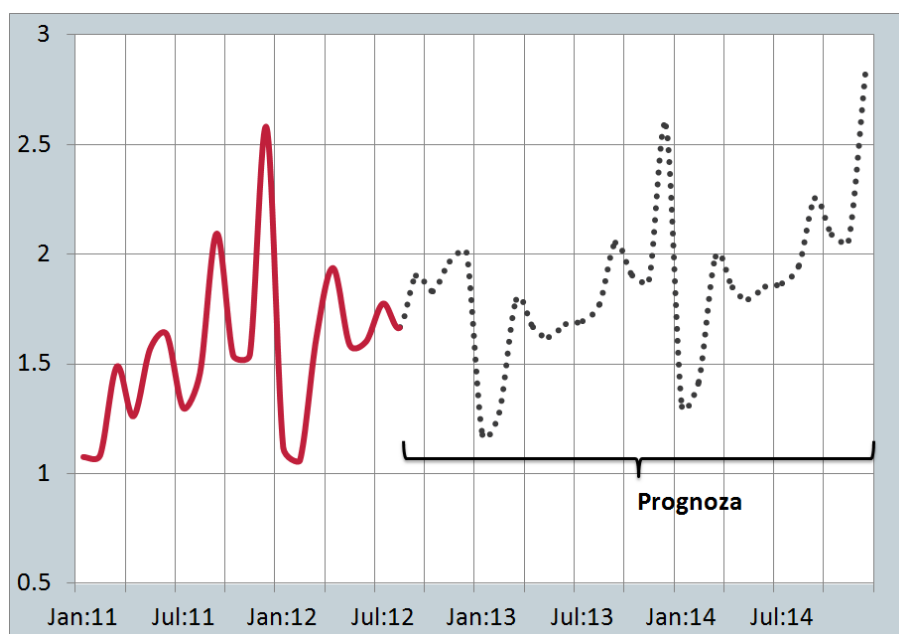

Sursa: Ministerul Finanțelor și calcule ale EXPERT-GRUP;

Provocări și prognoze pe termen scurt

- În anul 2013, creșterea veniturilor bugetare va fi determinată de trei factori principali: (i) disiparea efectelor secetei în a doua jumătate a anului; (ii) o redresare economică moderată, care va fi însoțită de creșterea, deși cu un ritm scăzut, a consumului, importurilor și producției; și (iii) creșterea taxelor, în special a accizelor la tutun, combustibili și băuturi alcoolice, precum și majorarea TVA la gazele naturale de la 6% la 8%. O depreciere controlată a monedei naționale ar putea să stimuleze veniturile publice, după intervențiile băncii centrale pe piața valutară internă și declarațiile FMI cu privire la o ușoară supra-apreciere a leului moldovenesc. Drept rezultat, veniturile bugetului de stat ar putea crește, în termeni nominali, cu 8,5% în 2013, din care 3,5 p.p. - în rezultatul măsurilor de politică fiscală aplicate de la începutul anului (Figura 9).

Figura 9. Veniturile bugetului de stat și prognoza acestora în baza a două modele econometrice diferite, miliarde lei

Notă: Previziunea a fost obținută dintr-un model vectorial structural autoregresiv (SVAR) cu 2 perioade, bazat pe frecvența lunară, pentru perioada anilor 2005-2012, luând în considerare importurile, exporturile, masa monetară în circulație, trendurile deterministe și variabile binare sezoniere (alte detalii sunt disponibile la cerere).

Sursa: Ministerul Finanțelor și calcule ale EXPERT-GRUP;

- În pofida vulnerabilității economiei moldovenești la șocurile externe, principalele provocări care afectează durabilitatea finanțelor publice sunt cele interne. În 2013 acestea sunt legate direct de două aspecte esențiale. În primul rând, prognoza veniturilor bugetare pentru 2013 are la bază ipoteze prea optimiste privind creșterea economică, care pot genera presiuni suplimentare asupra angajamentelor asumate la partea de cheltuieli și poate cauza un deficit superior celui planificat. De exemplu, legea bugetului de stat pentru anul 2013 este bazată pe o creștere economică reală de tocmai 5% - mult prea mare, ținând cont de persistența dificultăților economice la nivel regional și intern. Potrivit legii, se planifică o creștere a veniturilor totale cu 13,2% f-a-p, în timp ce noi anticipăm o creștere de circa 8,5%. Aceasta ar putea crea un deficit suplimentar de aproximativ 940 milioane lei, care va trebui finanțat fie prin reducerea unor cheltuieli curente, fie prin creșterea datoriei de stat. A doua provocare internă ce amenință stabilitatea finanțelor publice ține de ritmul lent al reformelor din sfera socială, educație și sănătate, care sunt și principalii consumatori de resurse publice.
- Din cauza ipotezelor macroeconomice prea optimiste care au stat la baza Legii bugetului de stat pentru anul 2013, Guvernul va trebui să recurgă la o serie de amendamente pentru a ajusta prognoza veniturilor și a planul de cheltuieli la noile circumstanțe economice. Astfel, Legea urmează

a fi modificată luând în considerație o creșterea economică mai modestă (3,0%-3,5%) și un volum mai mic de granturi externe.

Recomandări de politici

- Guvernul încearcă să mențină un echilibru între două obiective care, fiind complementare pe termen lung, pe termen scurt se opun reciproc: (i) stabilizarea finanțelor publice, și (ii) consolidarea creșterii economice. Datorită problemelor actuale din economie și riscului înalt de evaziune fiscală, strategia optimă ar fi punerea unui accent sporit pe optimizarea cheltuielilor publice, în paralel cu creșterea eficienței administrării fiscale. Așadar, sursa durabilității fiscale este reducerea rolului statului în economie și îmbunătățirea gestionării fondurilor publice, care nu poate avea loc fără creșterea transparenței și o reformă comprehensivă în educație, sănătate și sfera socială.
- Există un cerc vicios între drumurile proaste și nivelul scăzut al taxei de drumuri: calitatea slabă a drumurilor face ca oamenii să ezite să achite taxe, situație care, la rândul său, duce la resurse insuficiente pentru întreținerea adecvată a drumurilor. Pentru a întrerupe acest cerc vicios, Guvernul trebuie să aleagă între două opțiuni: (i) fie să se împrumute de la investitori, de pe piețele interne și internaționale, (ii) fie să se împrumute de la populație, prin majorarea taxelor, dobânda achitată fiind drumurile mai calitative. Cea mai rațională opțiune ar fi ca Guvernul să se orienteze spre cei care dispun de mai multe lichidități. Deoarece criza economică actuală a dus la scăderea veniturilor disponibile ale gospodăriilor casnice, în timp ce investitorii și în special băncile comerciale acumulează lichidități, fiind mai precauți față de riscurile asumate, atenția ar trebui îndreptată spre cei din urmă. Per ansamblu, există cel puțin trei motive pentru ca statul să recurgă la împrumuturi de la bănci și alți investitori în acest sens: (i) nivelul actual de îndatorare a statului este destul de redus, ceea ce creează spațiu de manevră în ceea ce ține de contractarea creditelor interne și externe; (ii) situația economică precară a fost întotdeauna o perioadă potrivită pentru creșterea datoriei publice, din cauza micșorării apetitului băncilor și investitorilor pentru risc, împrumuturile de stat fiind plasamente cu risc minim; și (iii) după cum am menționat deja, majorarea taxelor într-o perioadă în care veniturile populației scad, incertitudinea este înaltă, iar starea drumurilor este proastă, nu pare oportună.
- Pentru a obține efectele dorite, recente creșteri ale accizelor și taxelor pentru drumuri ar trebui corelate cu o revizuire amplă a mecanismelor de redistribuire a fondurilor publice pentru reparația și întreținerea drumurilor. Guvernul ar trebui să sporească, în special, transparența licitațiilor publice și să faciliteze accesul companiilor private la proiecte de întreținere și reconstrucție a drumurilor. În plus, este necesar să se reevalueze procedurile actuale de auditare a calității, care s-au dovedit a fi ineficiente, după cum arată și calitatea necorespunzătoare a drumurilor reconstruite recent. În caz contrar, majorarea Fondului rutier va implica automat și creșterea volumului resurselor financiare utilizate ineficient și netransparent. Totodată, menținerea actualului sistem de repartizare a mijloacelor Fondului rutier și de verificare a calității drumurilor ar putea favoriza corupția în acest domeniu, alimentând în continuare reticența populației față de plata taxelor.
- În ultimele luni ale anului 2012 și la începutul anului 2013 câteva companii străine importante și-au anunțat intențiile de a părăsi Moldova din cauza persecuțiilor din partea autorităților fiscale. Fără îndoială, asigurarea durabilității fiscale nu se poate realiza fără o disciplină fiscală mai strictă. Însă aceasta trebuie indusă utilizând mai multe stimulente și mai puține constrângeri. În anul 2012, nivelul amenzilor și sancțiunilor administrative a fost cu 14,8% peste nivelul planificat și cu 31,2% mai mare decât în 2011. Creșterea presiunilor administrative asupra contribuabililor în timp de criză poate reduce și mai mult activitatea antreprenorială a acestora, motivându-i chiar să părăsească țara. Așadar, utilizarea stimulentei pentru consolidarea disciplinei fiscale ar trebui să implice creșterea calității serviciilor prestate de autoritățile fiscale și eliminarea diverselor ambiguități din legislația fiscală care provoacă incertitudine.

■ Capitolul 4. Piața muncii

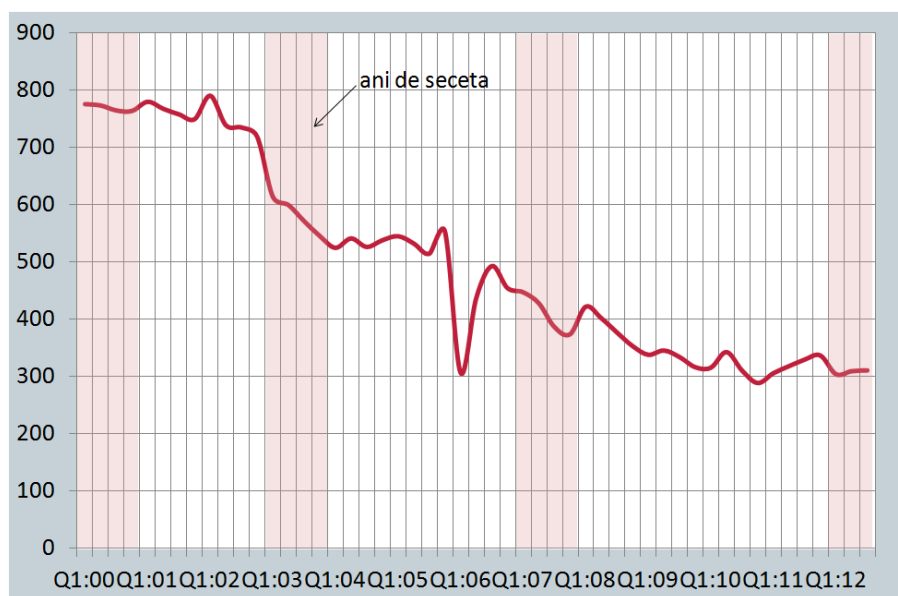
Agravarea situației pe piața muncii: în ce măsură se datorează secetei?

Piața muncii poate fi considerată unul dintre cei mai slabi piloni ai economiei moldovenești. Chiar și în anii de redresare economică solidă, indicatorii de pe piața muncii au urmat tendințe negative, evidențiind vulnerabilitățile economiei moldovenești, incapacitatea ei de a se moderniza și a crea locuri de muncă și eșecul sistemului educațional de a se adapta și a reacționa la necesitățile în schimbare din sectorul real. Cu o rată de ocupare a forței de muncă sub 40% în ultimii trei ani, Moldova are cea mai slabă performanță din regiune. Totodată, se pare că această performanță scăzută este deja aproape de nivelul minim care poate fi atins în condițiile economice actuale, când oportunitățile de emigrare s-au redus. Astfel, deși evoluțiile economice negative afectează încă piața muncii, în special unele aspecte calitative ale acesteia, impactul asupra numărului populației ocupate este deja mai redus.

În mod normal, ne-am aștepta la intensificarea lichidării locurilor de muncă în T3:12 din cauza impactului secetei asupra sectorului agricol, care angajează o mare parte din forța de muncă, și a posibilelor repercusiuni asupra altor ramuri industriale și de servicii. Într-adevăr, numărul persoanelor ocupate a scăzut cu 4,5% în T3:12 f-a-p, comparativ cu 2-3% în prima jumătate a anului, și estimăm că rata de ocupare a forței de muncă a ajuns la circa 38,3% în 2012. Însă această evoluție nu este foarte diferită de anii precedenți cu condiții meteorologice normale. O analiză sectorială ne dezvăluie și mai bine situația.

Ocuparea forței de muncă în agricultură a scăzut cu 4,5% în T3:12 f-a-p, dar această scădere este mai mică față de alți ani secetoși, de exemplu, față de anul 2003, când pierderea înregistrată a fost de până la 30% (Figura 10). Totuși, repercusiunile de runda a doua ale secetei asupra pieței muncii ar putea fi observate pe parcursul a 2-3 trimestre, după cum arată experiențele similare. În anul 2012 estimăm că ocuparea forței de muncă în agricultură va scădea cu 4%.

Figura 10. Ocuparea forței de muncă în agricultură, ajustată trimestrial, mii de persoane, 2000-2012

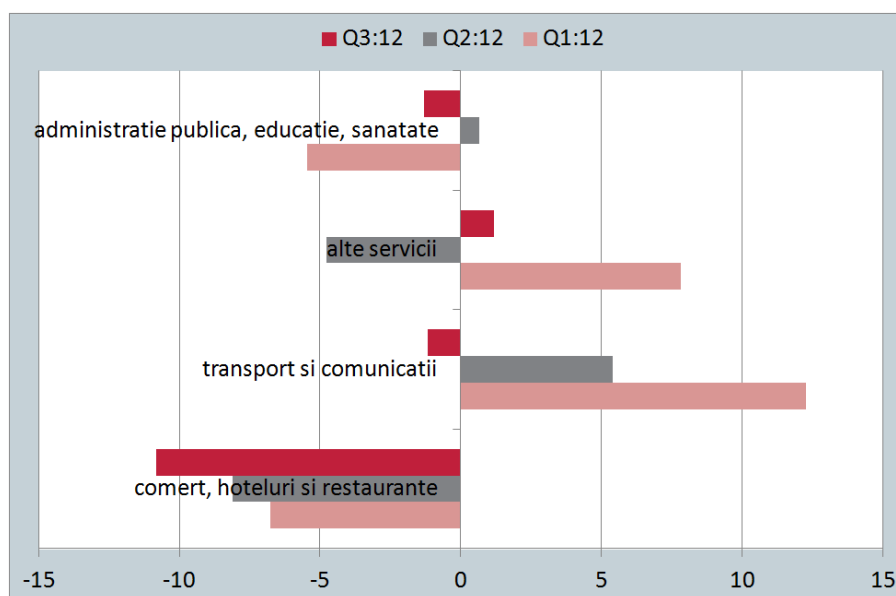

Sursa: Calculele EXPERT-GRUP în baza datelor BNS;

Principala contribuție la scăderea nivelului general de ocupare a forței de muncă a fost declinul ocupării în sectorul serviciilor, care a avut o contribuție de peste 50% la pierderea totală de locuri de muncă în T3:12, în special, în sfera serviciilor de piață. Ocuparea forței de muncă în acest sector reacționează mult mai rapid la schimbările economice, fiind legată direct de procesul de consum. Spre deosebire de acest sector, în

agricultură, chiar dacă ocuparea forței de muncă este influențată de condițiile climatice, adesea, lipsa altor oportunități de angajare și deținerea în proprietate a terenurilor agricole fac ca populația să rămână în sector, chiar dacă aceasta este subocupată. Mai mult, nivelul înalt al economiei informale în sectorul serviciilor, în special comerț, simplifică procesul de concediere a angajaților, în timp ce în alte sectoare, de ex. în industrie, concedierile pot dura mai mult atunci când există un contract de muncă, chiar în cazul scăderii cererii. Astfel, serviciile de piață au reacționat destul de rapid la situația economică instabilă pe parcursul întregului an, cu un declin de 12% f-a-p al nivelului de ocupare a forței de muncă în comerț, hoteluri și restaurante în T3:12. Și situația din transporturi și comunicații s-a agravat după două trimestre de creștere din cauza efectelor secetei asupra producției agricole și situației economice generale (Figura 11). În 2012 estimăm o scădere de circa 5% a ocupării forței de muncă în sfera serviciilor de piață.

Figura 11. Evoluția numărului populației ocupate în sectorul serviciilor, schimbare în % f-a-p, 2012

Sursa: Calculele EXPERT-GRUP în baza datelor BNS;

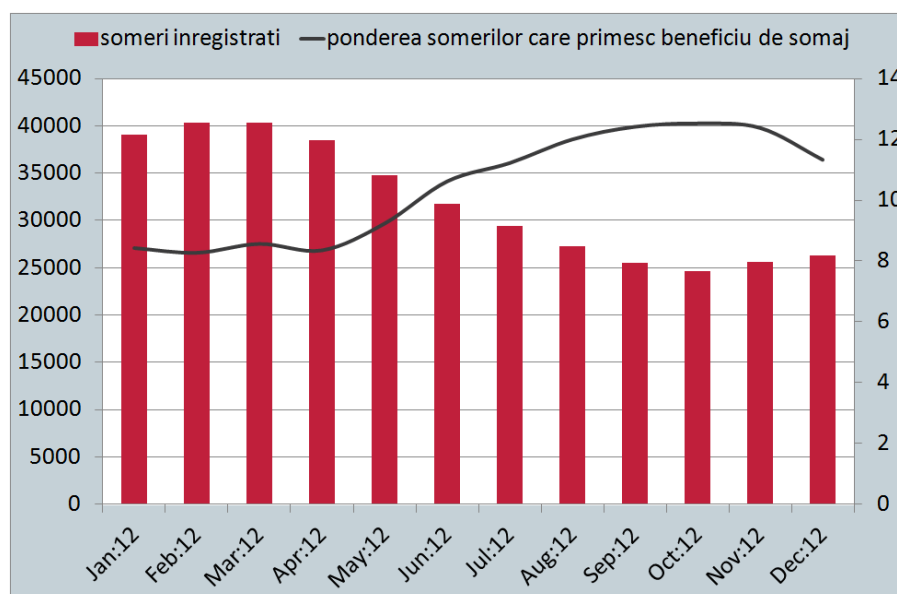
Diminuarea nivelului de ocupare a forței de muncă în industrie și construcții a fost mai puțin pronunțată și a fost generată de factori ai cererii. În 2012 estimăm o scădere ușoară cu 1% a nivelului de ocupare a forței de muncă în aceste două sectoare. Totuși, suntem în așteptarea efectelor secetei asupra ocupării forței de muncă în mai multe ramuri industriale.

Însă scăderea nivelului de ocupare a forței de muncă nu este singura tendință negativă de pe piața forței de muncă ce indică reducerea volumului de activitate. Astfel, după cinci trimestre consecutive de declin al populației subocupate, ponderea acesteia a crescut în al treilea trimestru al anului 2012, atingând 6,9%.

Ca de obicei, populația cea mai tânără și cea mai în vârstă a fost cea mai afectată de tendințele negative de pe piața muncii. De fapt, aceste grupuri includ persoanele care au absolvit trepte mai joase ale sistemului educațional. În T3:12 doar numărul persoanelor ocupate cu studii superioare a crescut cu 6,5% f-a-p, în timp ce numărul angajaților cu nivel mai redus de educație a scăzut. Acesta este un aspect important ce trebuie luat în considerare în politicile de educație și ocupare a forței de muncă din Moldova. Este adevărat că cererea în scădere va duce la concedierea în primul rând a personalului implicat direct în producția bunurilor/prestarea serviciilor, în timp ce personalul administrativ și cel înalt calificat va rămâne în funcții. Totuși, doar o analiză comprehensivă poate să dezvăluie toate cauzele: s-ar putea ca sectoarele în care este angajat personal mai calificat să fie mai imune la anumite tipuri de crize, sau ca Moldova să se confrunte de fapt cu un deficit de absolvenți ai învățământului superior. Pe de altă parte, există mai multe sectoare industriale cu deficit cronic de forță de muncă cu studii profesionale: industria textilă și industria construcțiilor de mașini, care raportează lunar la ANOFM un număr mare de posturi vacante ce nu au putut fi

ocupate. În pofida tendințelor negative în domeniul ocupării forței de muncă, șomajul s-a redus, dar irelevanța acestui indicator în a descrie starea economiei moldovenești a fost expusă în ediția nr. 7 a publicației MEGA. Numărul șomerilor înregistrați a scăzut cu 32% în anul 2012 (Figura 12).

Figura 12. Numărul șomerilor înregistrați și ponderea șomerilor care primesc indemnizații de șomaj.

Sursa: ANOFM și calcule ale EXPERT-GRUP;

Această situație nefavorabilă de pe piața muncii determină populația să emigreze. Cu o creștere de 4,7% a numărului de persoane care lucrează sau caută un loc de muncă peste hotare în T3:12, s-a atins un nou maxim specific acestei perioade. Majoritatea noilor emigranți pleacă spre țările CSI după cum sugerează statisticile privind remitențele, care indică o creștere a transferurilor emigranților numai din această direcție. În pofida acestor tendințe negative, salariile au înregistrat o evoluție pozitivă din luna iulie. Singurele sectoare afectate de scăderea salariilor sunt câteva ramuri industriale în care cererea externă de bunuri a scăzut puternic (industria metalurgică, producția de bunuri metalice, producția de echipamente de birou, producția de echipamente de comunicații și aparate electronice), precum și sectoare reprezentate de câteva întreprinderi care se confruntă cu probleme structurale severe (fabricarea de produse de tutun).

Deși agricultura și serviciile sunt concentrate în sectorul informal, nivelul de ocupare a forței de muncă a scăzut mai semnificativ în sectorul formal (cu 5% f-a-p), iar în sectorul informal și în gospodării s-a înregistrat o tendință pozitivă. Cu toate acestea, numărul salariaților în sectorul informal a scăzut mai mult, parțial datorită creșterii preocupării statului privind munca nedeclarată în anul 2012. În 2012, Guvernul a început implementarea Planului de acțiuni privind minimizarea practicii de achitare a salariilor „în plic” și „muncii la negru”, adoptat în 2011. Codul Contravențional și Codul Muncii au fost modificate pentru a defini munca nedeclarată și modul în care aceasta trebuie sancționată. S-au intensificat inspecțiile și a crescut numărul cazurilor depistate de angajare „la negru”, majorând astfel costurile întreprinderilor pentru un salariat fără contract de muncă. Cu toate acestea, mai există încă lacune în depistarea salariaților și salariilor nedeclareate: inspecția la cerere este principalul instrument utilizat în prezent, fără un progres real în implementarea unui sistem informațional, care să conțină date statistice ce ar putea releva o posibilă existență a muncii nedeclareate, de ex. salarii foarte mici, modificări bruște ale salariilor, activitate îndelungată a întreprinderii în pofida unor pierderi anuale continue.

În același timp, s-au creat puține stimulente pentru declararea salariilor. Mai mult, începând cu anul 2013, compensația pentru incapacitate temporară de muncă din cauza bolilor obișnuite sau accidentelor în afara muncii (concediul medical) va fi plătită din fondurile angajatorilor pentru primele 5 zile și doar din șasea zi calendaristică de incapacitate temporară - din bugetul asigurărilor sociale de stat. În general, este o practică

comună pentru majoritatea statelor UE de a pune o parte din povara financiară pe umerii angajatorului sub diferite forme (ca număr de zile pentru fiecare concediu medical sau număr maxim al zilelor de concediu medical pe an), iar în majoritatea statelor numărul de zile depășește cele cinci zile stabilite în Moldova în 2013 (cu un număr mai mare de zile în cele mai dezvoltate state). Și în Ucraina, și în România, numărul de zile plătite de angajator în caz de concediu medical este limitat la 5. Cu toate acestea, angajatorii din toată Europa sunt revoltați de aceste măsuri și, de multe ori, partidele de opoziție din țările dezvoltate au promis reducerea numărului de zile plătite de angajator. În cazul Republicii Moldova, unde costul derulării afacerilor este deja foarte ridicat, aceasta este o povară suplimentară pentru activitatea economică și un stimulent în plus pentru evaziune fiscală. De asemenea, la stabilirea unor astfel de măsuri, nu trebuie ignorate câteva aspecte importante ale calității instituțiilor: în țările dezvoltate există un control mai strict și pacienții nu pot înșela medicii cu privire la durata bolii și nu îi pot corupe.

Provocări și prognoze pe termen scurt

- După cum sugerează datele publicate recent, seceta va avea un efect mai moderat, dar și mai îndelungat asupra pieței forței de muncă. Astfel, conform prognozei revizuite, ne așteptăm ca nivelul de ocupare a forței de muncă în agricultură să scadă cu 4% în 2013, dar ar putea crește cu 2% în 2014 în cazul unor condiții meteorologice favorabile. În sectorul industrial nu ne așteptăm la schimbări majore în anii 2013 și 2014 dacă situația economică din regiune va fi stabilă. Nici în sectorul construcțiilor nu se prevăd schimbări în 2013, dar o creștere a ocupării de până la 4% în 2014. Sectorul serviciilor, cel mai afectat în 2012, va reacționa mai prompt la stabilizarea economică, cu o posibilă creștere de 1-2% a nivelului de ocupare a forței de muncă, dacă economia va fi pe pantă pozitivă, după cum este prevăzut în Capitolul 1.
- Având în vedere prognozele sectoriale de mai sus și ipoteza că nivelul de ocupare a forței de muncă în sectorul public va rămâne stabil, rata de ocupare a forței de muncă s-ar putea stabiliza la circa 38,5% în 2013. Rata de ocupare ar putea crește în 2014, dar aceasta depinde și de politicile privind mediul general de afaceri, nu doar de evoluțiile economice din regiune.

Recomandări de politici

- Evenimentele recente, când mai mulți importanți investitori străini și-au făcut publice intențiile de a părăsi Moldova din cauza unor conflicte grave cu Inspectoratul Fiscal, au afectat imaginea instituțiilor de stat. Guvernul a intervenit și, aparent, problemele acestor investitori s-au rezolvat. Totuși, peste jumătate din angajații din Moldova lucrează în sectorul IMM-urilor. Este corect să ne întrebăm dacă Guvernul este dispus să rezolve prin intervenție directă problemele fiecărei mici întreprinderi care are probleme cu inspectorii fiscali, probleme care nu sunt nici pe departe rare. Creșterea nivelului de ocupare a forței de muncă poate fi obținută numai prin intervenții adecvate în cadrul de reglementare a afacerilor și prin tratarea corectă și egală a tuturor întreprinderilor.
- În 2012 Moldova a realizat progrese importante în relația sa cu UE. Experiența altor state care au trecut deja printr-un proces similar arată că comerțul a fost cel mai important factor care a modelat piețele muncii din statele UE înainte de aderare. În cazul Moldovei, ZLSAC cu UE poate crește nivelul de ocupare, deoarece cererea de forță de muncă va crește pentru a satisface cererea internă și externă în creștere. Însă beneficiile vor apare numai dacă Moldova va dezvolta său capitalul uman². Deși negocierile privind ZLSAC sunt în derulare, nu există o activitate intensă a altor ministere în această direcție. Ministerul Educației și Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei trebuie să revizuiască politicile în domeniul educației și ocupării pentru a le adapta la noile realități economice ce vor fi create de ZLSAC. Acestea ar putea să înceapă prin prospecțiunea pieței muncii pe termen lung (10 ani), bazată pe percepțiile întreprinderilor, calcularea cererii de înlocuire, experiența altor țări care deja au aderat la UE și tendințele economice europene, urmate de măsurile necesare de politici pentru a satisface aceste necesități.

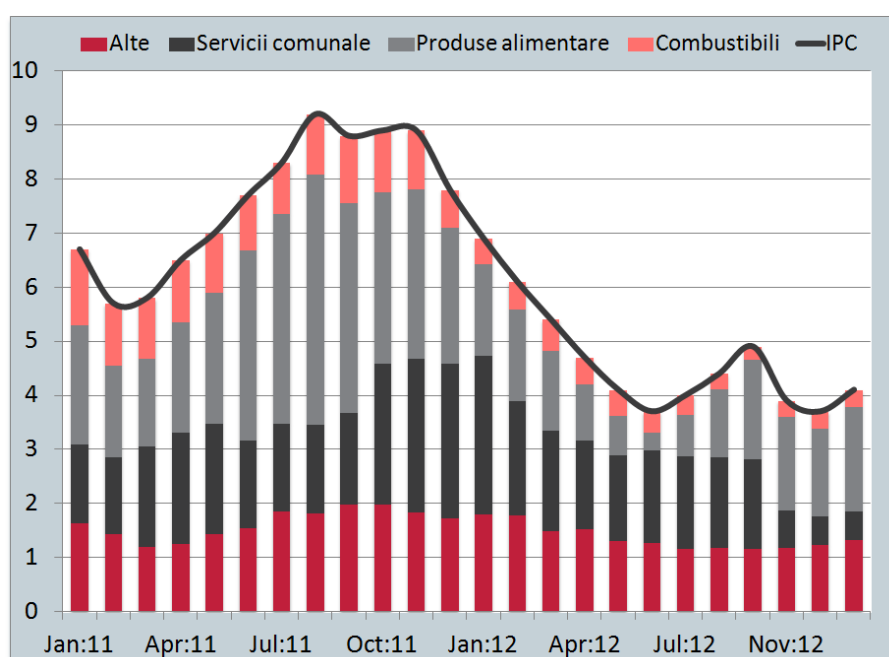
² Raportul Național de Dezvoltare Umană 2012, „Aspirațiile europene și dezvoltarea umană a Republicii Moldova”, PNUD, 2012;

■ Capitolul 5. Prețuri și politică monetară

Măsuri neconvenționale pentru atenuarea inflației?

În ultimul trimestru din 2012, dinamica inflației anuale a fost influențată de o combinație de presiuni inflaționiste și dezinflaționiste, în special datorită unor factori de partea ofertei. Astfel, pe de o parte, repercusiunile secetei din regiune au continuat să influențeze prețurile alimentelor locale și de import. Pe de altă parte, odată cu disiparea efectelor creșterii prețurilor la gazele naturale și la energie termică din iarna trecută, contribuția scumpirii serviciilor comunale la indicele prețurilor de consum a scăzut brusc. Ca urmare, la sfârșitul lunii decembrie, aproximativ 47% din creșterea IPC f-a-p a fost determinată de prețurile la alimente - față de doar 9% în iunie. În același timp, contribuția serviciilor comunale a scăzut constant, de la 46% la 13% în aceeași perioadă de timp (Figura 13). Rezultatul acestor efecte reciproc compensatorii a fost o inflație totală de 4,1% f-a-p, înregistrată la sfârșitul lunii decembrie, cele mai mari creșteri ale prețurilor fiind înregistrate la legume proaspete (+22,7%), ouă (+19,5%) și fructe proaspete (+11,4%).

Figura 13. Principalele componente ale IPC, creștere f-a-p, %

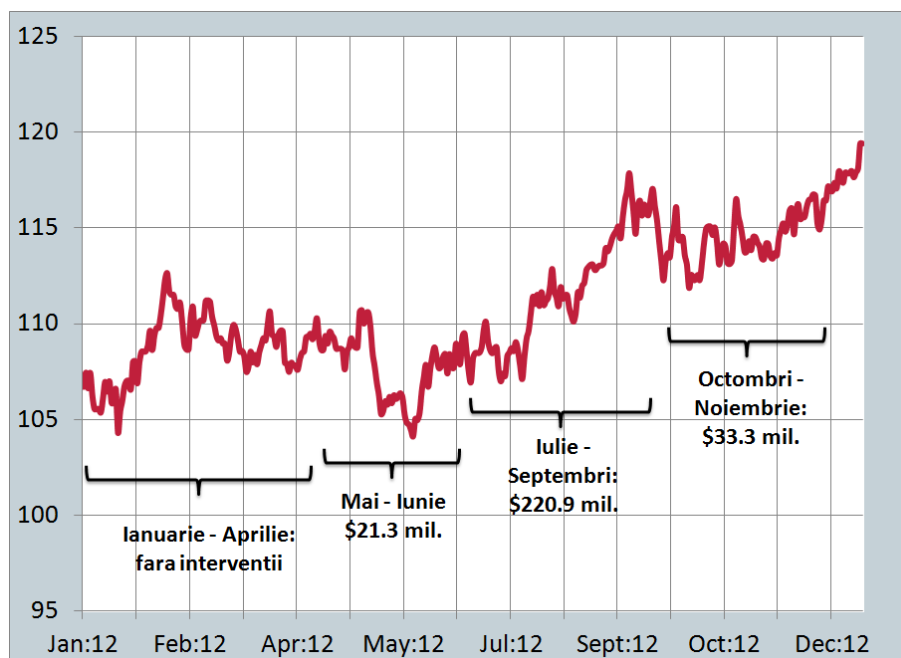
Sursa: BNS și calcule ale EXPERT-GRUP;

Prin urmare, locul serviciilor comunale - în calitate de principala sursă de creștere generală a prețurilor - a fost preluat de produsele alimentare. Astfel, presiunile inflaționiste și-au schimbat structura, dar nu și natura. IPC continuă să fie influențat preponderent de presiuni din partea ofertei, în timp ce cererea internă rămâne slabă. Ca urmare, începând din luna septembrie, inflația anuală de bază a oscilat în jurul valorii de 3,6-3,7%, în timp ce aportul componentelor IPC, cu excepția utilităților, alimentelor și combustibililor, a rămas aproape neschimbată. O astfel de situație a reprezentat mereu o provocare majoră pentru autoritatea monetară: aceasta trebuie să fie cu un ochi pe menținerea stabilității prețurilor (principalul său obiectiv) și cu celălalt pe necesitatea revigorării activității economice. Deoarece condițiile economice s-au atenuat și presiunile inflaționiste de pe partea cererii au rămas slabe, banca centrală și-a menținut caracterul adaptiv al politicii monetare. Astfel, rata dobânzii de politică monetară a rămas la minimul istoric de 4,5%, fiind aproape de nivelul prognozei BNM pe termen mediu cu privire la inflație.

Un alt motiv important pentru menținerea intactă a ratei dobânzii de politică monetară este că efectul relaxării monetare de la începutul lui 2012 încă nu s-a consumat definitiv. În aceste condiții, reducerea adițională a ratei de bază ar putea stimula noi presiuni inflaționiste în viitorul apropiat, și ar putea induce o volatilitate nedorită a politicii monetare. Prin urmare, banca centrală a recurs la alte instrumente de stabilizare a

economiei și atenuare a presiunilor dezinflaționiste. Astfel, începând cu luna mai 2012, BNM a achiziționat sume importante de valută străină de pe piața internă, cauzând o depreciere controlată și moderată a leului moldovenesc (Figura 14). Aceste acțiuni par să fie un compromis, care satisfac atât interesele BNM, prin atenuarea presiunilor dezinflaționiste și creșterea rezervelor valutare, cât și interesele Guvernului, prin finanțarea deficitului fiscal și a celui de cont curent.

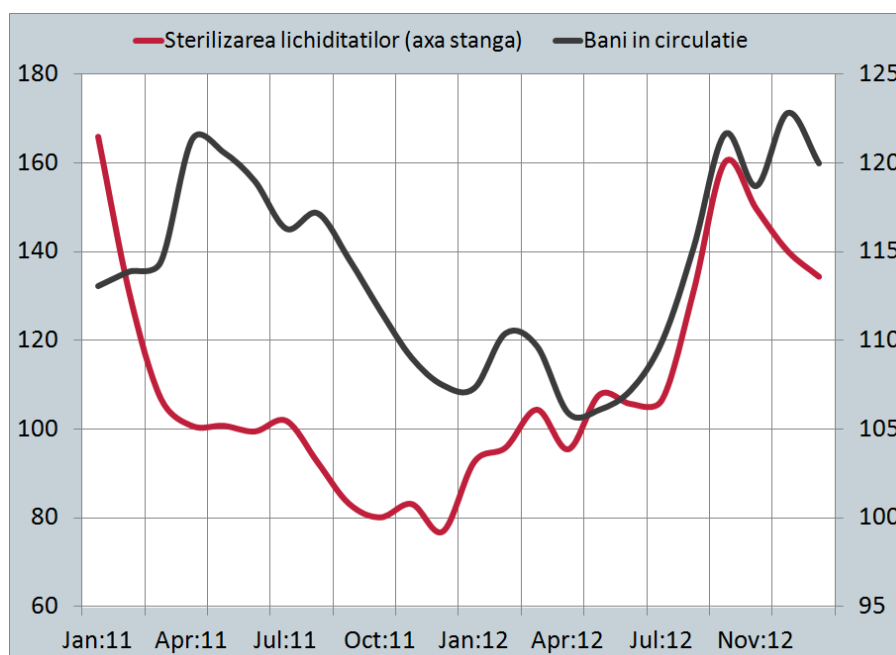
Figura 14. Media dintre paritățile zilnice oficiale MDL/USD și MDL/EUR (creștere f-a-p, %) și procurările de valută străină (echivalentul în USD) de către BNM

Sursa: BNM și calcule ale EXPERT-GRUP;

De asemenea, în a doua jumătate a anului 2012 BNM a utilizat în mod intens operațiunile de piață deschisă pentru eliminarea excesului de lichiditate. Deoarece costul de oportunitate al deținerii mijloacelor bănești în numerar s-a redus din cauza procesului dezinflaționist din 2012, rata de creștere a masei monetare aflate în circulație a crescut, fapt susținut și de caracterul adaptiv al politicii monetare (Figura 15). Prin urmare, dacă nu va fi abordat în mod adecvat, acest fenomen ar putea favoriza presiunile inflaționiste în viitorul apropiat: estimările empirice sugerează că fluctuațiile masei monetare aflate în circulație anticipează cu circa 1-2 trimestre fluctuațiile IPC. Astfel, pentru a gestiona surplusul de lichidități din economie, BNM și-a intensificat operațiunile de sterilizare prin intermediul operațiunilor de piață deschisă pentru a elimina surplusul de lichidități din economie și a reduce riscurile inflaționiste pe termen lung.

Figura 15. Operațiunile de sterilizare a excesului de lichidități și masa monetară aflată în circulație, rata de creștere f-a-p, %

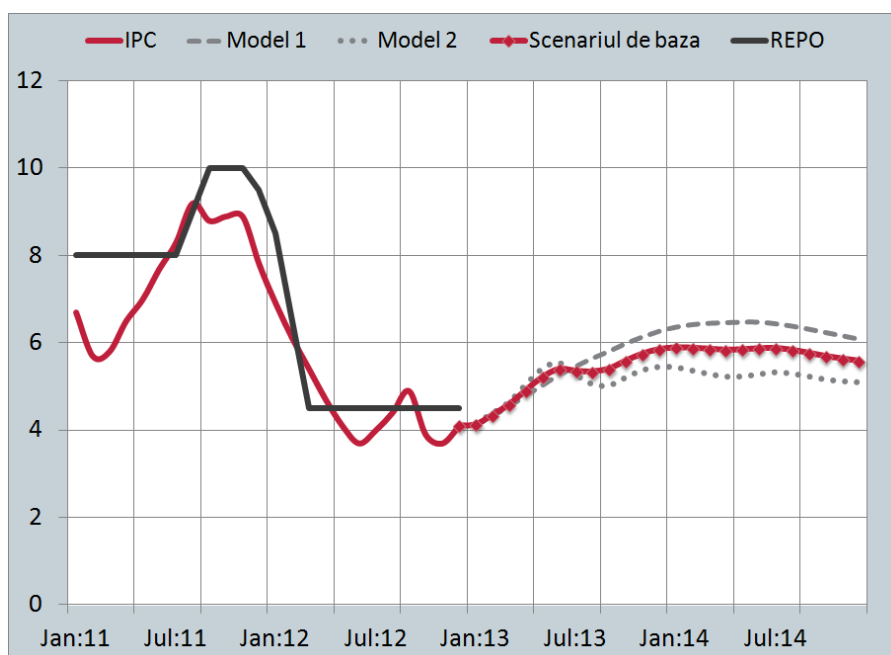

Sursa: BNM și calcule ale EXPERT-GRUP;

Provocări și prognoze pe termen scurt

- Anul 2013 va fi foarte diferit față de cel precedent în ceea ce privește tendințele și presiunile inflaționiste. Disiparea efectelor secetei în a doua jumătate a anului va stabiliza prețurile la alimente. Totodată, acest factor inflaționist va fi înlocuit de un altul: impactul creșterii taxelor de la începutul anului 2013. În plus, redresarea economică anticipată pentru această perioadă ar putea contura presiunile inflaționiste de pe partea cererii, care vor rămâne însă destul de reduse.
- Datorită redresării economice anticipate în 2013 și proliferării, deși moderate, a presiunilor inflaționiste de pe partea cererii, banca centrală ar putea lua în considerare eliminarea graduală a caracterului adaptiv al politicii monetare. Aceasta ar putea implica o creștere moderată a ratei dobânzii de politică monetară a BNM, menită să stabilizeze așteptările inflaționiste pe termen lung. Banca centrală se va confrunta însă cu două provocări majore, în procesul de țintire a inflației: (i) persistența presiunilor inflaționiste din partea costurilor, și (ii) incertitudinea sporită privind perspectivele macroeconomice locale și regionale.
- Luând în considerare perspectiva macroeconomică pentru următorii doi ani, ne așteptăm ca în 2013 inflația globală să crească ușor, datorită taxelor mai mari și recuperării modeste a cererii interne (Figura 16). Așadar, la sfârșitul anului 2013, este posibil ca IPC anual, în lipsa altor șocuri, să atingă nivelul de 5,0%. Pe măsură ce efectele primare și secundare ale creșterii taxelor se vor atenua, nivelul inflației va scădea treptat la 4,5% până la finele anului 2014. Per ansamblu, prognoza pe termen mediu a inflației denotă o situație confortabilă pentru autoritatea monetară, care, aparent, a reușit să ancoreze așteptările inflaționiste în intervalul țintit de 5% (+1,5 p.p.).

Figura 16. Rata REPO și previziunea IPC f-a-p în funcție de 2 modele econometrice diferite și scenariul de bază, %

Notă: Modelul 1 a fost obținut dintr-un model vectorial autoregresiv structural cu două perioade; modelul 2 a fost obținut dintr-un model SARIMA (1[10],1,1)x(0,1,1). Prognoza de bază este media dintre modelul 1 și modelul 2. Mai multe detalii despre specificații sunt disponibile la cerere.

Sursa: BNM și calcule ale EXPERT-GRUP;

Recomandări de politici

- Unul din cele mai importante aspectele pe care BNM trebuie să le ia în considerație atunci când adoptă deciziile de politică monetară este transmiterea foarte lentă a efectelor acestor decizii asupra economiei naționale. Prin urmare, banca centrală ar trebui să fie mult mai promptă și pro-activă în comparație cu alte țări vecine în ceea ce privește evoluțiile macroeconomice. BNM, pur și simplu, nu-și poate permite menținerea unei politici monetare adaptive o perioadă foarte lungă de timp, deoarece orice întârziere a ajustării politicii ar putea duce la pierderea controlului asupra inflației. Așadar, necesitatea consolidării capacităților sale de previziune este esențială pentru implementarea cu succes a strategiei de țintire a inflației, urmată în prezent de BNM. Aceasta presupune canalizarea unui volum mult mai mare de resurse financiare și umane spre activități de cercetare și instruire vizând previziunea macroeconomică, ceea ce ar putea diminua incertitudinile în procesul de stabilizare a inflației și ar spori eficiența deciziilor de politică monetară.
- Datorită redresării economice așteptate și prognozei inflației pentru anii 2013 și 2014, banca centrală ar trebui să ia în considerație renunțarea treptată la caracterul adaptiv al politicii monetare în următorii doi ani. Aceasta presupune menținerea ratei de bază cu circa 1-2 p.p. peste previziunea pe termen mediu a inflației. Prin urmare, în ipoteza că până la acest moment IPC anual s-ar putea stabiliza la circa 4,5%-5,0%, rata dobânzii de politică monetară a BNM ar trebui ajustată treptat până la nivelul de 6,0%-7,0% în perioada anilor 2013-2014. Această măsură este impusă și de creșterea masivă a masei monetare aflate în circulație, care a accelerat după recenta relaxare a politicii monetare și poate cauza presiuni inflaționiste semnificative pe termen lung. Totuși, cea mai mare parte a acestui proces de reechilibrare ar trebui să aibă loc în anul 2014, când economia va reveni la o creștere economică relativ sănătoasă, în timp ce în 2013 banca centrală ar putea majora rata de bază într-o măsură mai mică. Aceste ajustări ale politicii monetare la noile realități economice din următorii doi ani trebuie corelate cu o comunicare intensă cu publicul și părțile interesate despre necesitatea și impactul potențial al măsurilor respective.

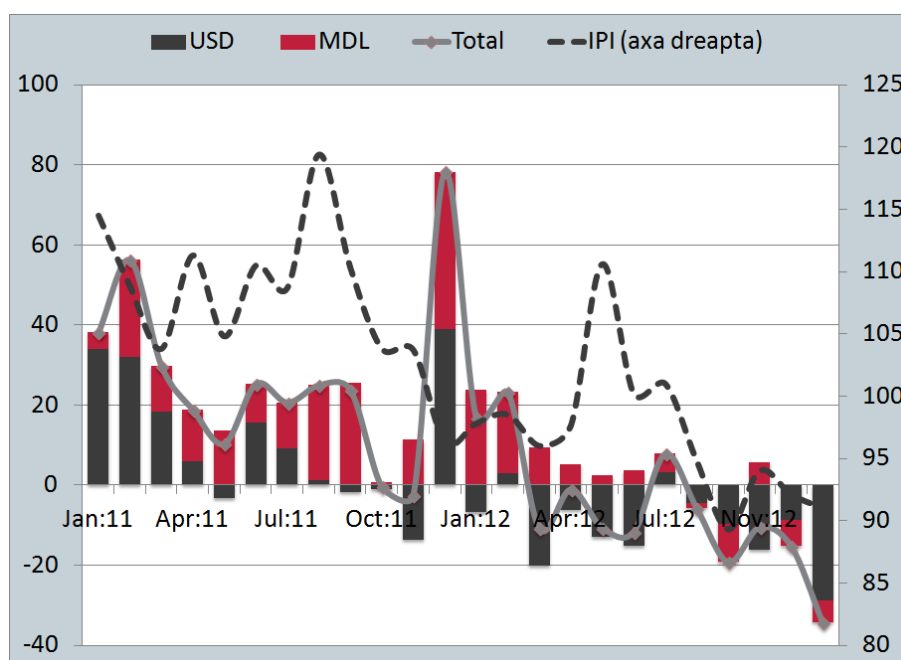
- Evident, recomandarea de mai sus are la bază ipoteza relansării economice așteptate în 2013 și stabilizării acesteia în 2014. În cazul unui scenariu mai pesimist, în care cererea internă ar rămâne anemică și presiunile dezinflaționiste ar persista, banca centrală ar putea relaxa mai mult politica monetară, coborând rata de bază până 4,0% în anul 2013. Însă probabilitatea acestui scenariu este destul de mică față de cea a scenariului de bază.
- Proiectul modificărilor la Legea privind BNM, care vizează managementul intern al băncii și care urmează a fi examinat de Parlament în anul 2013, nu ar trebui să limiteze în nici un caz independența acestei instituții. Prin urmare, banca centrală trebuie să facă față presiunilor din partea unor actori politici care urmăresc restrângerea independenței sale operaționale prin instituirea unui control mai strict din partea Guvernului. În conformitate cu cele mai bune practici internaționale, procesul decizional din instituțiile monetare trebuie să fie lipsit de orice formă de influență politică. Mai mult, cadrul legislativ actual ce reglementează activitatea BNM trebuie adaptat în continuare la normele europene privind independența băncii centrale. Principalele probleme legislative la moment țin de prevederea care obligă BNM să ceară Ministerului Justiției revizuirea și expertiza actelor sale juridice, de posibilitatea Parlamentului să demită membrii Consiliului de Administrație al BNM cu o majoritate simplă (cu excepția Guvernatorului) și de lipsa unei prevederi care să acorde membrilor demiși dreptul de a se adresa instanțelor de judecată. Aceste probleme trebuie abordate în noile modificări legislative care reglementează activitatea autorității monetare din Moldova.

■ Capitolul 6. Sectorul bancar

Ciclul economic modelat de sectorul bancar

În timpul recesiunilor economice, comportamentul rațional al băncilor implică sporirea aversiunii față de risc și restrângerea ofertei de creditare. Aceasta implică consolidarea nivelului de capital și diminuarea resurselor direcționate spre finanțarea consumului și investițiilor, fapt ce răcește și mai mult economia. Astfel, băncile nu au doar un comportament pro-ciclic, ci mai curând acestea modelează ciclul economic. Acest fapt este confirmat de evoluția creditării din sistemul bancar al Moldovei pe parcursul anului 2012 și, în special, în a doua jumătate a anului: în perioada iulie-decembrie volumul total al creditelor noi acordate a scăzut cu 16,4% f-a-p. Din cauza constrângerilor de lichiditate cu care se confruntă în mod tradițional majoritatea firmelor moldovenești, dar și a disponibilității limitate a altor surse de finanțare, această tendință negativă s-a reflectat în dinamica indicelui producției industriale (Figura 17).

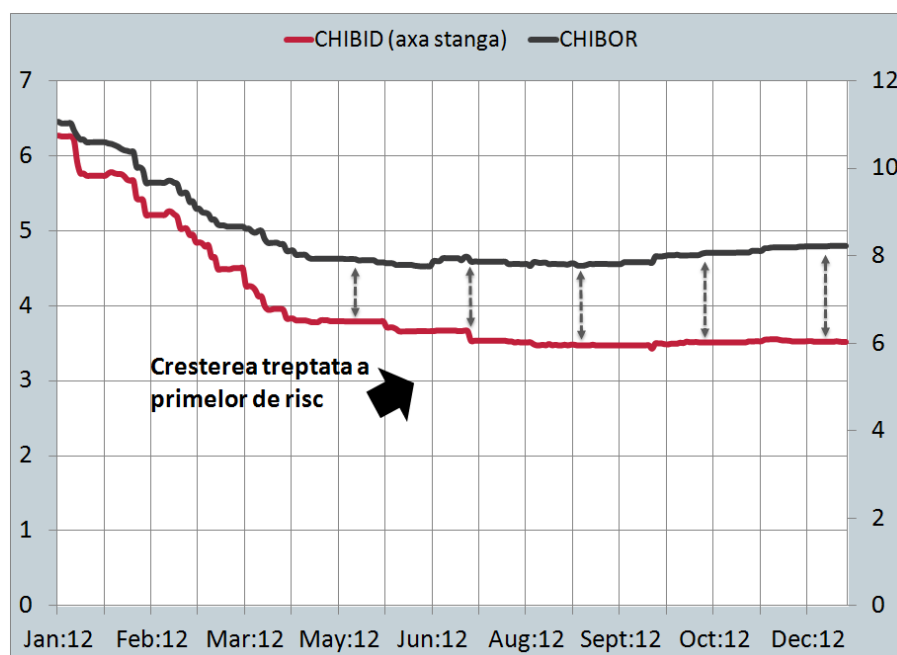
Figura 17. Creșterea anuală a volumului total al creditelor, aportul creditelor în monedă națională și în valută străină la creșterea totală și indicele producției industriale, creștere f-a-p, %

Sursa: BNM, BNS și calcule ale EXPERT-GRUP;

Această răcire a activității de creditare a fost determinată în principal de creditele în valută străină, care au scăzut rapid cu 30,1% f-a-p în a doua jumătate a anului 2012, în timp ce volumul creditelor noi acordate în monedă națională au diminuat cu o rată mai mică - 5,1%, în aceeași perioadă. În acest fel, băncile din Moldova au continuat să-și minimizeze expunerea la riscurile asociate cu criza economică din UE. Ca urmare, ponderea creditelor în valută străină în totalul creditelor noi a scăzut în 2012 de la 49,9% la 31,9%. Cu toate acestea, în a doua jumătate a anului 2012, restrângerea creditării a început să afecteze și împrumuturile în monedă națională, deși în prima jumătate a anului acestea au crescut f-a-p. Prin urmare, în afară de imunizarea împotriva riscurilor generate de criza din UE, băncile întreprind acțiuni și pentru a-și proteja portofoliile de riscurile asociate cu slăbirea economiei interne. Acest fapt este confirmat și de creșterea treptată a primelor de risc pe piața interbancară în anul 2012 (Figura 18).

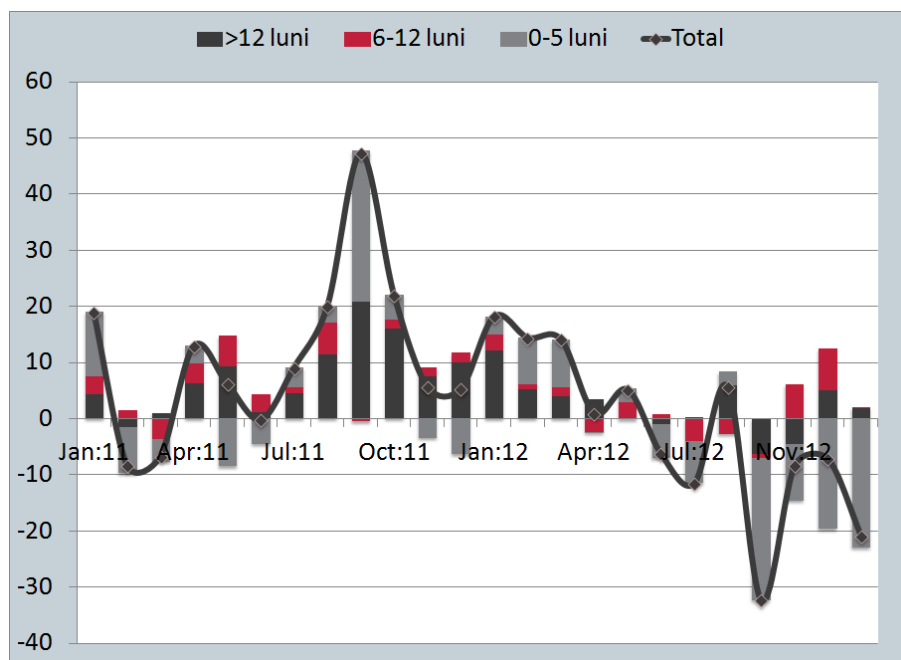
Figura 18. Diferența dintre ratele medii de referință CHIBOR și CHIBID pe întregul spectru al scadențelor, p.p.

Sursa: BNM și calcule ale EXPERT-GRUP;

Tendențele de descreștere a volumului depozitelor noi atrase, care reprezintă sursa primară de capital pentru bănci, a fost un alt factor care a contribuit la diminuarea volumului creditelor din a doua jumătate a anului 2012. În această perioadă, gospodăriile casnice și întreprinderile au efectuat cu 13,7% mai puține plasamente noi în bănci f-a-p. Cea mai serioasă scădere s-a înregistrat la depozitele cu maturitate de până la 5 luni (-26,6%), care, cu o pondere de circa 40% în totalul depozitelor, a avut cea mai mare contribuție la scăderea totală (Figura 19). Această situație este cauzată de cel puțin 2 factori: (i) gospodăriile casnice compensează diminuarea venitului disponibil, iar întreprinderile fac achiziții care ar putea fi avantajoase pe timp de criză sau utilizează economiile pe termen scurt pentru a-și menține activitatea; și (ii) unele întreprinderi și gospodării își transformă depozitele pe termen scurt în depozite pe termen mediu și lung, amânând investițiile sau achizițiile importante până când mediul economic va deveni mai favorabil. Această ipoteză este confirmată de faptul că valoarea noilor depozite cu scadențe de peste 12 luni din al doilea semestru din 2012 nu s-a schimbat aproape deloc față de anul precedent, în timp ce depozitele pe 6-12 luni chiar au crescut cu 3,4% în aceeași perioadă de timp.

Figura 19. Creșterea totală a depozitelor și contribuțiile depozitelor după scadențe, %

Sursa: BNM și calcule ale EXPERT-GRUP;

Drept consecință, structura depozitelor bancare după maturități s-a schimbat vizibil în anul 2012: ponderea noilor depozite de 6-12 luni și peste 12 luni în totalul depozitelor noi a crescut de la 18,2% și 27,2% până la 25,3% și respectiv 34,0%. Totodată, ponderea depozitelor cu scadența până la 6 luni în totalul depozitelor noi a scăzut în același an de la 54,6% la 40,0%. Această schimbare relevă faptul că agravarea situației economice în 2012 nu a redus încrederea populației în sistemul bancar, deși aceasta rămâne scăzută, după cum sugerează studiile noastre anterioare³.

Astfel, sectorul bancar a rămas stabil, cu suficiente lichidități și bine capitalizat. În rezultatul măsurilor preventive aplicate de bănci ponderea creditelor neperformante în totalul creditelor a diminuat de la 15,3% la 14,5% din iulie până în decembrie 2012, în pofida agravării situației economice. În prezent, cea mai mare pondere a creditelor neperformante o are B.C. „Banca de Economii” S.A., peste jumătate din credite (55,3%) fiind neperformante. Ca urmare, pe parcursul anului 2012 suficiența capitalului ponderat la risc a scăzut de la 33,0% la 5,92%, cu mult sub cerința minimă de 16%, în timp ce capitalul de gradul 1 la final de an, a constituit doar 64,8% din nivelul minim acceptabil. În pofida situației financiare proaste, „Banca de Economii” rămâne solvabilă: indicatorul lichidității pe termen scurt este de 49,7% (de 2,5 ori peste nivelul minim necesar de 20%), iar cel al lichidității pe termen lung este de 0,45, încadrându-se în plafonul maxim admisibil de 1.

Este important de menționat că actuala situație gravă de la „Banca de Economii” nu a venit ca o surpriză pentru management, acționari și organul de supraveghere. EXPERT-GRUP a atenționat de repetate ori de la începutul anului 2012 despre problemele legate de calitatea portofoliului de credite și capitalizarea băncii (vezi MEGA nr. 6 și nr. 7). Totodată, este simptomatic faptul că BNM a atenționat în mod repetat conducerea băncii despre expunerea pronunțată la riscuri a portofoliului bancar, însă nici conducerea acesteia și nici Guvernul nu au luat măsurile necesare de remediere. Aceasta denotă o coordonare și comunicare deficientă între instituțiile statului tangente cu activitatea acestei bănci, precum și posibilele fraude care urmează a fi investigate amănunțit de organele abilitate.

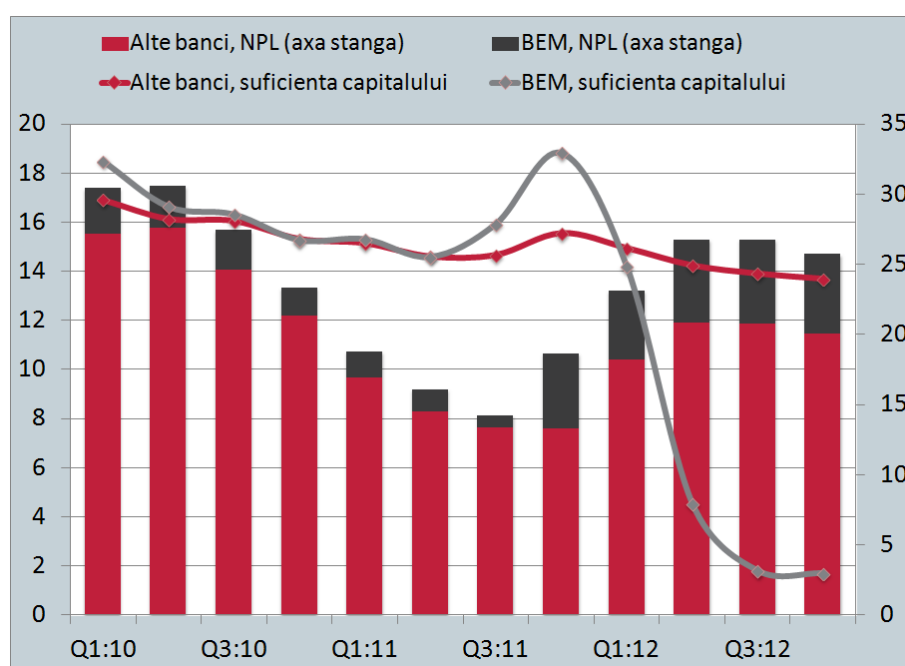
Un aspect semnificativ este acela că importanța sistemică a „Băncii de Economii” nu se reduce doar la faptul că activele sale reprezintă circa 12%, iar depozitele 13% din întregul sistem bancar. Mult mai important este

³ A. Lupusor (2011): „Analiza diagnostică a sistemului bancar moldovenesc în contextul semnării Acordului de liber schimb aprofundat și comprehensiv cu UE”, Expert-Grup.

rolul său social: „Banca de Economii” are cea mai densă rețea de filiale din țară, prin care populația nu doar ia credite sau face depuneri, dar și primește diverse transferuri atât de la stat, cât și din străinătate. La fel ca și oficiile poștale, banca este utilizată de administrația centrală în calitate de instrument indirect de comunicare și transfer de fonduri către populația din localități. Prin urmare, orice percepție a publicului larg precum că „Banca de Economii” se confruntă cu careva probleme ar putea ușor submina încrederea în întregul sistem bancar. Se evidențiază astfel necesitatea crucială de redresare cât mai rapidă a situației la această bancă controlată de stat.

Totuși, cu excepția acesteia, situația generală din sector rămâne confortabilă, rezervele de capital fiind suficiente pentru a asigura stabilitatea sistemului bancar și a atenua riscurile curente (Figura 20). Drept confirmare, începând din martie 2012, băncile moldovenești nu au recurs la linia specială de creditare a BNM. Dimpotrivă, abundența de lichidități inactive din sistem a determinat băncile să intensifice creditarea băncii centrale: în a doua jumătate a anului 2012, băncile au achiziționat cu 35,9% mai multe certificate BNM comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent.

Figura 20. Ponderea creditelor neperformante în totalul creditelor și rata de suficiență a capitalului (min. 16%), dezagregat pentru Banca de Economii și alte bănci, %

Notă: Ponderea creditelor neperformante în totalul creditelor și adecvarea capitalului pentru noiembrie 2012 au fost estimate de EG;

Sursa: BNM și calcule ale EXPERT-GRUP;

Provocări și prognoze pe termen scurt

- În lunile următoare, băncile și autoritățile publice se vor confrunta cu o dublă provocare: (i) cea endogenă, legată de situația problematică la „Banca de Economii” și riscurile acesteia pentru întregul sistem bancar, și (ii) cea exogenă, datorată repercusiunilor crizei economice din UE. Ambele ar putea avea un impact advers asupra încrederii publicului - principalul pilon al stabilității sistemului bancar. Prin urmare, factorii de decizie urmează să-și concentreze eforturile în vederea eliminării activelor toxice din bilanțul „Băncii de Economii”, capitalizării acesteia și evitării eventualelor repercusiuni asupra altor bănci. În același timp, este posibil ca băncile comerciale să-și mențină apetitul scăzut față de risc, păstrând oferta de credite la un nivel redus, în special în prima jumătate a anului 2013. În a doua jumătate a anului, activitatea creditară ar trebui să se normalizeze, însă cu un ritm moderat, odată cu trecerea economiei în faza de relansare a ciclului economic.

- Ținând cont de inflația prognozată pentru anii 2013-2014, ratele medii nominale ale dobânzilor vor crește ușor până la 12-13% până la sfârșitul lui 2013, în timp ce în 2014 acestea ar putea reveni la 10-11%. Reducerea ratelor dobânzilor la credite în 2014 va fi determinată și de diminuarea primelor de risc, care ar putea rămâne ridicate în 2013 din cauza incertitudinii sporite și situației economice încă precare.
- Deși în perioada anilor 2013-2014 calitatea portofoliilor băncilor s-ar putea îmbunătăți datorită redresării economice, restructurarea creditelor neperformante acumulate în anul 2012 va rămâne foarte lentă. Principalul motiv rezidă în problemele legislative legate de executarea gajului și funcționarea deficientă a sistemului judiciar. Prin urmare, povara creditelor neperformante va rămâne considerabilă, în special în anul 2013, fiind un factor major care va continua să stimuleze aversiunea față de risc a băncilor.

Recomandări de politici

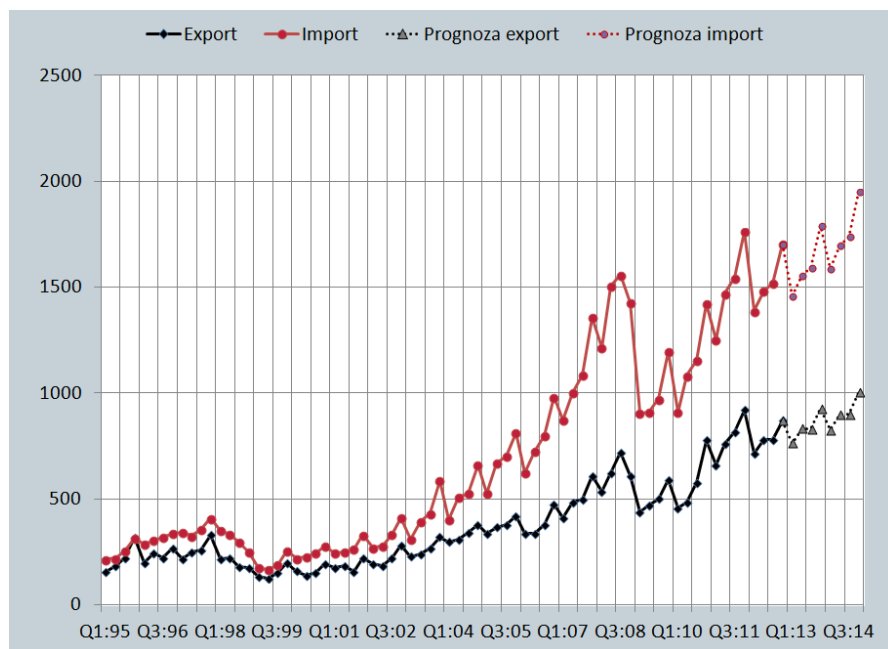
- Pentru că economia a intrat deja în recesiune, este mai potrivit să discutăm despre măsuri post-criză, decât despre măsuri anti-criză de ameliorare a situației din sistemul bancar. Datorită faptului că cea mai importantă provocare cu care se confruntă băncile este înrăutățirea portofoliilor de credite, prioritatea-cheie pe agenda factorilor de decizie trebuie să fie ajustarea cadrului instituțional, pentru ca băncile comerciale să-și restructureze mai ușor și mai rapid creditele neperformante. Trebuie să se permită în special ca litigiile dintre debitori și creditori să fie soluționate în afara instanțelor și să se faciliteze executarea gajului în cazul neîndeplinirii obligațiilor debitorilor. Consolidarea dreptului creditorilor va permite băncilor să recupereze mai repede creditele neperformante, acordând mai multă atenție și resurse activității de bază a acestora – cea de creditare.
- Dată fiind importanța sistemică a „Băncii de Economii”, este necesar să se elaboreze un pachet comprehensiv de măsuri, care ar putea fi împărțit în două sub-seturi importante. Primul va include acțiuni imediate orientate spre restructurarea creditelor neperformante și debarasarea de active redundante, executarea gajurilor disponibile, achitarea tuturor datoriilor și aducerea suficienței capitalului băncii peste nivelul minim impus. De asemenea, trebuie să se aplice toate sancțiunile necesare împotriva celor responsabili pentru utilizarea de către bancă a multor practici de creditare riscante și dubioase. Evident, aceste măsuri imediate nu vor rezolva problemele principale care au adus banca la criza actuală: managementul defectuos și transparența scăzută. Așadar, pentru a preveni o situație similară în viitor, al doilea set de măsuri trebuie să vizeze consolidarea managementului acestei instituții, prin precizarea unor criterii clare de performanță, separarea responsabilităților între factorii de decizie din cadrul băncii și asigurarea unei transparențe totale privind activitatea băncii și structura acțiunilor.

■ Capitolul 7. Sectorul extern

Comerțul Republicii Moldova reflectă problemele mondiale și regionale

Datele statistice pentru sfârșitul anului 2012 ne arată că în ediția anterioară a publicației MEGA am prevăzut corect continuarea înrăutății comerțului cu bunuri al Republicii Moldova până la finele anului 2012 (Figura 21). Conform estimărilor noastre, în anul precedent exportul de mărfuri al Republicii Moldova a înregistrat un declin anual de 1,0%. Handicapul provine în special din direcția exporturilor spre piețele UE (-6%), unde cererea s-a redus semnificativ în anul 2012, unele îmbunătățiri modeste fiind vizibile abia în noiembrie-decembrie 2012. Scăderea cererii europene a reprezentat principalul factor ce a contribui la diminuarea exporturilor moldovenești de îmbrăcăminte și încălțăminte, unele din cele mai importante articole de comerț cu Europa. În același timp, exporturile de mașini și metale din regiunea transnistreană spre piețele UE au avut și ele de suferit. Exporturile spre țările CSI au înregistrat o creștere anuală de 3%; totuși, situația de pe piețele CSI s-a deteriorat vizibil spre sfârșitul anului. Exporturile spre țările terțe au cunoscut o creștere surprinzător de mică, de doar 4%. Condițiile climaterice mai nefavorabile au afectat exporturile moldovenești de produse agricole și alimentare practic spre toate destinațiile. De exemplu, în 2012 exporturile de cereale și produse cerealiere, în special către UE, s-au înjumătățit comparativ cu 2011. Vara secetoasă a afectat și exporturile unor din cele mai competitive produse moldovenești pe piața UE - semințele și fructele oleaginoase.

Figura 21. Evoluția și prognoza fluxurilor comerciale de bunuri și servicii, în milioane USD, T1:95 - T4:14

Sursa: BNM și BNS, prognoza EXPERT-GRUP pentru T1:13-T4:14;

Predicțiile noastre privind exporturile de servicii în anul 2012 au fost mai puțin exacte, cifrele reale fiind mai îmbucurătoare decât am prevăzut. Anticipăm o scădere în continuare a volumului de servicii exportate, însă datele balanței de plăți pentru T3:12 arată o redresare ușoară față de T3:11 (+3%), în special pe seama serviciilor de transport (+2,7%, dar în scădere), călătoriilor de afaceri (+17%) și serviciilor informaționale (+17%). Cererea externă pentru serviciile moldovenești de transporturi și călătorii de afaceri are șanse bune să crească pe termen mediu și lung ca urmare a integrării economice tot mai accentuate a Republicii Moldova cu UE și introducerii regimului liberalizat de vize. În ceea ce privește exporturile de servicii informaționale, creșterea accentuată a acestora, pe fondul perioadei economice dificile la nivel global, demonstrează competitivitatea ridicată a firmelor din Moldova. Spre deosebire de comerțul cu alte servicii,

balanța comerțului cu servicii informatice a fost pozitivă în mod constant din T2:10. Din păcate, acest potențial nu este încă valorificat pe deplin pe piața internă, din cauza mediului netransparent.

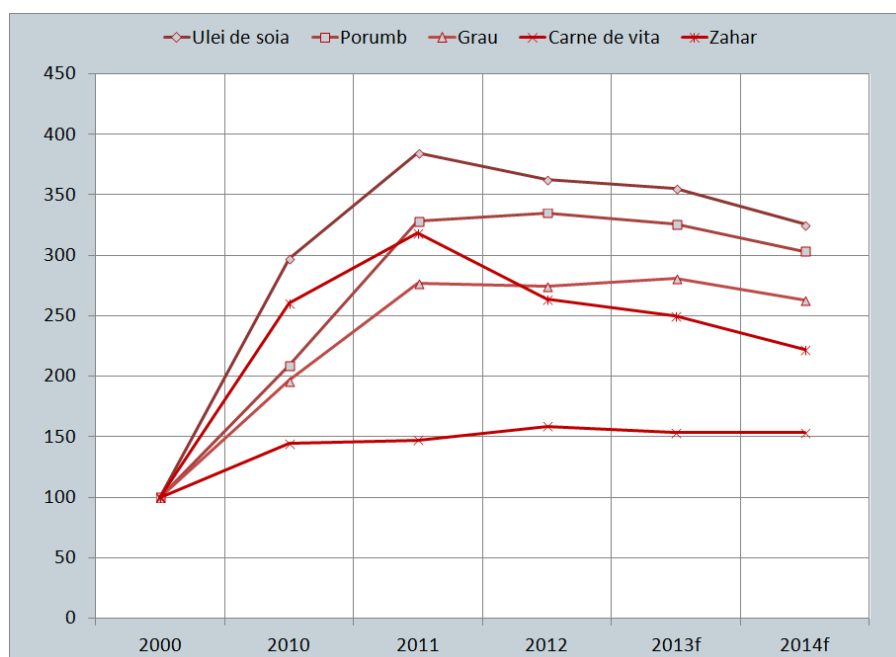
În anul 2012 importurile de bunuri nu au fost mult mai dinamice decât exporturile, cu o creștere anuală estimată de doar 1,2%, în special pe seama importurilor din țările CSI (în special Ucraina, Rusia și Belarus). Cele două caracteristici definitorii ale evoluției importurilor în 2012 au fost scăderea cererii interne pentru bunuri de investiții și suplinirea deficitului intern de produse alimentare și băuturi cu produse importate. Deși a doua caracteristică poate fi privită ca o tendință ce s-ar putea inversa în 2013, prima este un simptom al scăderii încrederii economice a firmelor industriale și de construcții din Moldova, care își reduc sau își amână investițiile planificate. Cererea pentru bunuri investiționale de import ar putea rămâne timidă în 2013, dar cu bune șanse de ameliorare în 2014.

Anul economic 2012 s-a caracterizat printr-o redresare timidă a economiei SUA și a unor state europene și în curs de dezvoltare; în același timp, cea mai mare parte a lumii dezvoltate a intrat într-o recesiune și mai profundă. Pe continentul european, situațiile economice ale statelor diferă mult, fapt care s-a reflectat în comerțul Moldovei. Una din cele mai îngrijorătoare tendințe este recesiunea economică din **Germania**, cu o rată de creștere a PIB-ului coborând de la 0,5% în T1:12 la 0,3% în T2:12 și doar 0,2% în T3:12. Investițiile în echipamente și alte capacități de producție au scăzut, reflectând scăderea încrederii economice în principala economie europeană. Această situație a avut un impact palpabil asupra comerțului exterior al Moldovei, exporturile scăzând cu peste 35% f-a-p. Dacă această tendință se va menține, scăderea încrederii în economia germană poate declanșa șocuri de încredere în întreaga economie europeană. Șansele unei redresări rapide în UE sunt subminate și de rata ridicată a șomajului, care a atins nivelul record de 11,8% în zona euro și 10,7% în zona UE-27.

Agravarea situației pe piețele muncii din Uniunea Europeană determină deja emigranții moldoveni să caute oportunități de angajare în țările CSI și în alte părți ale lumii (inclusiv Canada, SUA, Orientul Mijlociu). Însă nici perspectivele economice din regiunea CSI, inclusiv din **Rusia**, nu sunt prea optimiste. Este adevărat că în 2012 Federația Rusă și-a consolidat poziția de cea mai importantă țară de destinație pentru exporturile Moldovei, cota sa în totalul exporturilor crescând de la 28,2% în 2011 până la aproape 30,9% în 2012. Totuși, menținerea acestei cifre în 2013 pare mai problematică. Reacționând la problemele economice din UE și la scăderea prețurilor mondiale la petrol, creșterea economică a Rusiei s-a redus semnificativ (de la 4,9% anual în T1:12 la 1,9% în T3:12), iar perspectivele imediate sunt la fel de palide. Vecinii apropiați ai Moldovei - **România** și **Ucraina** - se confruntă cu probleme economice care s-au reflectat în statistica privind comerțul Moldovei: exporturile anuale către România au scăzut cu peste 8% în 2012, iar către Ucraina - cu peste 20%. În mod curios, exporturile către piețe mai exotice (pentru Moldova) au înregistrat creșteri impresionante, de exemplu către Noua Zeelandă (creștere de 6 ori), Irak (creștere de 3,5 ori) și China (+90%). Unele din aceste cifre par a fi mai mult rezultatele unor „tranzacții comerciale” unice și dubioase, decât efectele unor strategii autentice de diversificare către alte piețe de export. În anul 2011 au avut loc cazuri similare, când „exporturile” către Belize au depășit 20 mil. USD și către Panama - 6 mil. USD, însă au dispărut în anul următor.

În 2012, prețurile globale ale mărfurilor au reflectat interacțiunea factorilor economici, tehnologici și geopolitici, cu unele fluctuații semnificative la mijlocul anului, în special la prețurile alimentelor; însă, în general, pentru majoritatea mărfurilor agricole anul s-a încheiat așa cum a început (Figura 22). Criza datoriei din Europa și perspectivele de încetinire a creșterii economice în China au dus la scăderea prețurilor mărfurilor industriale la începutul anului 2012, însă până la finele anului prețurile s-au stabilizat, ca urmare a relaxării tensiunilor financiare din Europa. În 2012, noile tehnologii aplicate până acum doar la exploatarea gazelor (forajul orizontal și fisurarea hidrolică) au fost introduse și în industria petrolului, anunțând schimbări semnificative pe piața mondială pe termen mediu. Între timp, în 2012, prețul gazelor, exprimat în unități echivalente de energie, a atins minime istorice față de petrol. Vara caldă și secetoasă din principalele regiuni producătoare de cereale (porumb în SUA, grâu în Europa de Est și Asia Centrală) a determinat creșterea importanței a prețurilor în a doua jumătate a anului, însă noul nivel de prețuri nu pare a fi durabil pe termen scurt și mediu.

Figura 22. Evoluția și prognoza prețurilor pentru principalele produse agricole, indicele prețului nominal în USD, 2000=100%

Sursa: Banca Mondială, Grupul pentru Perspective de Dezvoltare;

Provocări și prognoze pe termen scurt

- Problemele economice din zona euro vor continua în 2013 și situația va începe să se redreseze doar în 2014. Cifra prognozată de FMI pentru PIB-ul din 2013 este de -0,2% (+1,0% în 2014)⁴, în timp ce alte instituții de prognoză sunt mult mai pesimiste (de exemplu, -2,0% pentru 2013 și -1,0% pentru 2014, previziunea emisă de Capital Economics⁵). Această situație va afecta exporturile moldovenești către două state importante din zonă - Germania și Italia - care reprezintă împreună circa 13% din exporturile Moldovei. Mai mult, pot fi subminate chiar și perspectivele Moldovei de atragere a investițiilor străine directe din aceste state mai avansate tehnologic. În cazul Rusiei, FMI se așteaptă, ca creșterea PIB-ului în anul 2013 (3,7%) să fie aceeași ca și cea estimată pentru 2012 (3,8%); totuși, instituțiile private de prognoză sunt mai rezervate, mizând pe o creștere de 2% a PIB-ului Rusiei în 2013. Cea din urmă este mai apropiată de recesiunea economică pe termen lung a Rusiei prevăzută de experții ruși cu reputație⁶. Comisia Națională de Prognoză din România se așteaptă ca PIB-ul țării să crească cu 2,0% în 2013, cu o perspectivă ceva mai optimistă pentru 2014 (2,5%)⁷. În Ucraina, previziunile pentru 2013 sunt supuse unor riscuri ridicate, având în vedere mediul politic intern complex și vulnerabilitatea economiei la riscuri externe. La sfârșitul lunii ianuarie 2013, BERD și-a actualizat previziunea regională, reducând cifra pentru Ucraina în 2013 de la 2,5% la 1,0%, cea mai importantă modificare negativă a previziunilor pentru statele din lista BERD.
- Pentru principalele mărfuri care influențează economia Moldovei, nu se așteaptă modificări semnificative ale prețurilor mondiale în perioada 2013-2014, dar este posibilă prevalarea factorilor de scădere a prețurilor. Banca Mondială prevede că prețul țițeiului va oscila în jur de 102 USD/baril în următorii doi ani. În funcție de condițiile meteorologice, se așteaptă ca orzul și porumbul să se

⁴ FMI, "Modest Growth Pickup in 2013, Projects IMF"

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2013/NEW012313A.htm>;

⁵ Capital Economics, "Selected Macro-Economic Forecasts (as of 16th Jan. 2013)" <http://www.capitaleconomics.com/key-forecasts/forecasts-macro-january-2013.pdf>;

⁶ "Эксперты РАН и ВШЭ поставили диагноз российской экономике, дав тревожный прогноз и совет" http://newsru.com/finance/01nov2012/crisis_s_nami.html;

⁷ Comisia Națională de Prognoză „Proiecția principalilor indicatori macroeconomici pentru perioada 2012-2016”, http://www.cnp.ro/user/repository/prognoza_2012-2016_varianta_de_toamna_2012.pdf;

ieftinească cu 5% și, respectiv, 2,5% în 2013, și cu încă 6-7% în 2014. Prețul grâului va continua să crească ușor în 2013 (+2,2%), dar va pierde această creștere în 2014 (de la -6% până la -7%). O previziune îngrijorătoare pentru producătorii moldoveni de ulei și semințe oleaginoase este că, în 2013, prețurile uleiurilor de soia și de palmier (care pot înlocui uleiul de floarea soarelui) sunt așteptate să scadă în medie cu 3,6% și 2,1% față de 2012, și încă mai mult în 2014, cu 8,4% și, respectiv, 2,1%. Și prețurile mondiale la zahăr sunt așteptate să scadă pe termen mediu (Figura 22), fapt care este de rău augur pentru companiile moldovenești producătoare de zahăr.

- Aceste perspective regionale și globale vor influența inevitabil comerțul Republicii Moldova. Având în vedere, pe partea negativă, perspectiva economică destul de sumbră pentru UE, CSI și vecinii apropiați ai Moldovei și, pe partea pozitivă, redresarea așteptată a sectorului agricol, în scenariul de bază preconizăm o creștere de 7,5% a exporturilor de bunuri și servicii în 2013 și o redresare mai puternică de 8,5% în 2014, condiționată de o creștere economică mai fermă în UE. Pentru 2013, prognoza se bazează pe o redresare cu 5,5% a exporturilor către UE și o creștere cu 8,5% a celor către CSI⁸; se așteaptă ca exporturile către statele terțe să crească cu 7% f-a-p. Volumul total al importurilor de bunuri și servicii va crește în 2013 cu 5,0% f-a-p și cu 9,0% în 2014. Împreună cu creșterea modestă preconizată pentru venituri și transferuri unilaterale din străinătate, ne așteptăm la deficite ale contului curent ceva mai mici în 2013, dar la creșterea acestora din nou în 2014.

Recomandări de politici

- Promovarea exporturilor Moldovei, ca factor-cheie pentru o creștere economică durabilă, rămâne principala noastră recomandare generală, care poate fi detaliată în intervenții de politici și instituționale deja bine cunoscute. Guvernul trebuie să depună mai multe eforturi pentru a elimina toate barierele interne din calea comerțului, identificate într-un studiu al Ministerului Economiei și în planul aferent. Moldova are nevoie de un Serviciu Vamal care să îmbrățișeze o misiune instituțională axată mai mult pe facilitarea comerțului decât pe colectarea taxelor. După cum s-a văzut în 2012, potențialul de export al Moldovei poate fi ușor subminat dacă investitorii străini sunt neliniștiți din cauza climatului fiscal al țării și a modului în care statul interacționează cu întreprinderile în general.
- Pe termen scurt și mediu, situația economică din Europa va rămâne dificilă, efectele sale resimțându-se și în alte părți ale lumii, inclusiv în Rusia. Această realitate transmite firmelor moldovenești care vizează piețele respective un mesaj clar de a-și adapta tehnologiile de producție și strategiile de marketing pentru a gestiona riscurile legate de scăderea în continuare a cererii, prin reducerea costurilor de producție și adoptarea unor metode de marketing mai agresive. Totodată, firmele trebuie să caute mai activ nișe de piață în țări terțe. Ponderea țărilor terțe (altele decât UE, inclusiv statele care au aderat în anii 2000, și CSI) în comerțul exterior cu bunuri al Moldovei a crescut de la 6,2% în anul 2000 la 11,9% în 2010, dar a scăzut în 2011-2012. Țările terțe pot reprezenta piețe de desfacere deosebit de interesante pentru produsele alimentare și băuturile moldovenești.
- Ne așteptăm că exporturile moldovenești de bunuri și servicii se vor redresa mai rapid decât cererea internă în 2013, fapt care reduce presiunile asupra contului curent. Totuși, riscul de revizuire negativă a acestei previziuni este mare. Guvernul trebuie să fie mai ferm în îmbunătățirea raporturilor comerciale pentru țară. Având în vedere că resursele energetice și de combustibil reprezintă principalele importuri ale Moldovei, Guvernul trebuie să depună mai multe eforturi pentru a negocia prețuri corecte la importurile de energie. Este vorba în special de gazele naturale, pentru care formula de calculare a prețului este cuplată cu prețul petrolului. Deși la mijlocul anilor 2000, când a fost convenită formula, prețul gazelor naturale era cu 7% sub cel al petrolului în unități echivalente de energie, în 2011-2012 prețul gazelor a ajuns la 82% din prețul mediu al petrolului în aceeași expresie. În negocierile cu Gazprom privind prețul gazelor importate, partea moldovenească trebuie să aibă ca scop „decuplarea” prețului gazelor de prețul petrolului și să nu urmărească semnarea unui contract pe termen lung. Odată cu progresul noilor tehnologii de exploatare în SUA și în alte țări, prețurile surselor convenționale de energie vor scădea treptat.

⁸ Adrian Lupusor, „Poate oare reducerea exporturilor Moldovei spre UE din 2012 să afecteze procesul de negocieri pentru crearea zonei de liber schimb aprofundat și cuprinzător?”, http://expert-grup.org/en/biblioteca/item/download/926_9f326fa7f492a8165e31705f497f7d8d.

■ Despre EXPERT-GRUP

Cine suntem

EXPERT-GRUP este o organizație neguvernamentală și non-profit specializată în cercetări economice și de politici publice. EXPERT-GRUP nu reprezintă careva interese economice, corporative sau politice. Fiind o organizație independentă, EXPERT-GRUP este o reflecție a idealurilor împărtășite de tinerii intelectuali moldoveni care au creat instituția cu scopul de a contribui la dezvoltarea Moldovei. Alături de alte tipuri de organizații din societatea civilă moldovenească, EXPERT-GRUP se poziționează ca un centru analitic neutru din punct de vedere politic și ideologic.

Activitățile noastre

Activitățile noastre de bază sunt analiza și prognozele economice și cercetările de politici publice. În acest areal de cercetare, noi oferim o gamă diversificată de produse și servicii analitice, ajutându-i pe beneficiarii noștri să ia decizii care să susțină traiectoria de dezvoltare a Moldovei. Competența noastră esențială constă în aptitudinea de a oferi cercetări profesioniste, obiective și de înaltă calitate în următoarele domenii:

- Analize și previziuni macroeconomice;
- Economie politică;
- Finanțe publice;
- Dezvoltarea umană și eradicarea sărăciei;
- Piața muncii și comportamentul consumatorilor;
- Comerțul extern;
- Piețele financiare;
- Economia integrării europene;
- Analiza economică la nivel de sector;
- Dezvoltarea economică regională și locală;
- Energie și economia mediului.

Parteneri și donatori

În perioada 2006–2012 EXPERT-GRUP a implementat mai mult de 50 proiecte de cercetare și advocacy în diferite domenii legate de cercetări economice și de politici publice. Mai mult de 100 experți afiliați și neafiliați instituției, atât din Moldova, cât și din alte țări, au fost implicați în aceste proiecte. Am lucrat cu asemenea donatori ca Fundația Soros-Moldova, Fundația Est-Europeană, Fundația Konrad Adenauer, Balkan Trust for Democracy, Black Sea Trust, Fundația Friedrich Ebert, PNUD Moldova, UNICEF, Comisia Europeană, Consiliul Europei, Fundația pentru o Societate Deschisă, Agenția Elvețiană pentru Cooperare Internațională, Departamentul Marii Britanii pentru Dezvoltare Internațională. În 2010 și 2012 EXPERT-GRUP a fost selectat în calitate de membru al Consiliului Național pentru Participare. Începând cu anul 2008 EXPERT-GRUP este membru al Asociației de Politici pentru o Societate Deschisă (PASOS – Policy Association for an Open Society) – o rețea internațională ce întrunește 56 de centre analitice din țări din Europa, Caucaz și Asia Centrală.